

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів**

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Митна справа»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Вдосконалення митно-тарифного регулювання ЗЕД в Україні в умовах євроінтеграції»

здобувача Хоми Олени Андріївни

(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: старший викладач, к.е.н. Білінець Марина Юріївна
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Опарін В.М.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД В УКРАЇНІ.....	6
1.1 Теоретичні основи митно-тарифного регулювання.....	6
1.2 Нормативно-правове регламентування митно-тарифного регулювання в Україні.....	15
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС.....	22
2.1 Оцінка показників митно-тарифного регулювання та зовнішньоекономічної діяльності України.....	22
2.2 Дослідження показників зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС.....	32
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	39
3.1 Проблеми митно-тарифного регулювання України та шляхи їх вирішення.....	39
3.2 Перспективи розвитку митно-тарифного регулювання України згідно з вимогами Європейського Союзу.....	45
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	65
Додаток А.....	65
Додаток Б.....	73
Додаток В.....	77

ВСТУП

Актуальність теми. Для забезпечення розвитку економіки та безпеки державних інтересів, потік товарів, які переміщуються через митний кордон України, потребує посиленого контролю зі сторони держави. Забезпечення державою ефективного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України відбувається за допомогою низки методів. Найефективнішим методом в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю виступає митно-тарифне регулювання. З однієї сторони цей вид регулювання постає інструментом, який забезпечує простіший доступ іноземних товарів на внутрішній ринок, а з іншої сторони він захищає вітчизняний ринок від того імпорту, який призводить порушення рівноваги до між експортом та імпортом, та зберігає пріоритетні умови функціонування вітчизняному виробнику.

З того моменту, коли Україна взяла курс на Європейський союз, політика митно-тарифного регулювання потребує особливої уваги та постійного вдосконалення для імплементації правил митного регулювання за умовами ЄС.

Війна та кризові явища, що виникають внаслідок неї, мають сильний вплив на економіку України. Внаслідок цього виникає необхідність зберегти потужність зовнішньої торгівлі і забезпечити реалізацію інтересів як національних, так і іноземних товаровиробників, це і зумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потреба в вирішенні проблем та вдосконаленні митно-тарифного регулювання ЗЕД підтверджується роботами українських та зарубіжних науковців. Гребельник О.П. [1], Годяк А.І. [2], Ілюшик О. М. [2], Павлович-Сенета Я. П. [2], Кормич Б. А. [3], Коваль Н. О. [3], Мароха В. [4], Бережнюк І. Г. [5,6,7], Дяченко Т. О. [8] у своїх працях розглядали умови функціонування митно-тарифного регулювання в економіці, визначали його проблеми та описували необхідність подальшого дослідження цього питання.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення напрямів подальшого розвитку та шляхів удосконалення митно-тарифного регулювання ЗЕД в Україні в умовах інтеграції в Європейський Союз.

Поставлена мета вимагає виконання наступних завдань дослідження:

1. Визначити сутність та принципи митно-тарифного регулювання.
2. Розглянути нормативно-правову базу митно-тарифного регулювання в Україні.
3. Провести аналіз показників зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
4. Проаналізувати структуру та кількість тарифів України за діапазоном ставок та здійснити аналіз динаміки надходжень митних платежів та розрахувати їх частку в податкових надходженнях.
5. Виокремити ключові проблеми здійснення митно-тарифного регулювання в Україні та обґрунтувати шляхи вирішення виявлених проблем.
6. Розкрити можливі напрями подальшого розвитку митно-тарифного регулювання ЗЕД України в умовах євроінтеграції.

Об'єкт дослідження: митно-тарифне регулювання ЗЕД.

Предмет дослідження: теоретико-методологічні засади митно-тарифного регулювання та практика його реалізації в сучасних умовах в Україні.

Методи дослідження. Під час написання роботи використовувалися наступні методи дослідження:

- Аналіз – використовувався при розгляді показників зовнішньоекономічної діяльності в Україні, структурі експорту та імпорту, структурі тарифів України.
- Систематизація – застосовувалась при створенні графіків та таблиць.
- Порівняння – використовувалось при порівняльній характеристиці аналізу даних.

- Синтез – застосовувався при поєднанні даних дослідження митно-тарифного регулювання та уявлення про його загальний стан.
- Узагальнення – використовувалось при формуванні висновків дослідження.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість отриманих результатів внаслідок проведеного дослідження полягає у важливості аналізу показників митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як підґрунтя прийняття управлінських рішень, прийняття змін в законодавчій сфері та систематизації даних в контексті євроінтеграції в умовах війни. Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці висновків і пропозицій, які можуть бути корисними для оптимізації процесу митно-тарифного регулювання ЗЕД в Україні. Завдяки запропонованим управлінським рішенням можна покращити практичну діяльність органів Державної митної служби.

Інформаційна база дослідження. Митний кодекс України, Податковий кодекс України, Митний кодекс Євросоюзу, закони України та інші нормативно-правові акти України; звіти Державної митної служби України, Державної служби статистики, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби; офіційні сайти: Верховної Ради України, Міністерства Фінансів та Державної митної служби. А також наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, монографії, періодичні видання та підручники.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД В УКРАЇНІ

1.1 Теоретичні основи митно-тарифного регулювання

Базою митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є теоретичні засади його існування. Для того, щоб якісно провести дослідження відповідної тематики необхідно розуміти сутність усіх понять, що забезпечують функціонування митно-тарифного регулювання ЗЕД. На нашу думку, доцільно почати розгляд цієї широкої теми саме з поняття та складових зовнішньоекономічної діяльності.

Під зовнішньоекономічною діяльністю О. Гребельник розуміє взаємовідносини суб'єктів господарювання України та іноземних, що здійснюються і всередині України, і поза її межами. Ці суб'єкти включають галузі та підгалузі, підприємства та певні об'єднання, виробничі організації та кооперативи, які систематично створюють та реалізують різноманітні ресурси на експорт, споживають імпорتنі товари і послуги та проводять всі види зовнішньоекономічної діяльності [1, ст. 48].

В митній енциклопедії зовнішньоекономічна діяльність описується як «процес взаємодії суб'єктів підприємницької діяльності різних країн світу» [6, ст. 295]. Даний процес реалізується на основі взаємовигоди всіх сторін для забезпечення їхніх економічних інтересів.

Регулятори зовнішньоекономічної діяльності України поділяються на декілька груп. О. Гребельник виділяє з них три основні, це - економічні, організаційно-правові та адміністративні. В сфері теми нашого дослідження ми

будемо розглядати групу економічних регуляторів (рис. 1.1). Митне регулювання відноситься до групи, що здійснює заходи саме економічного регулювання ЗЕД [1, ст. 54-55].

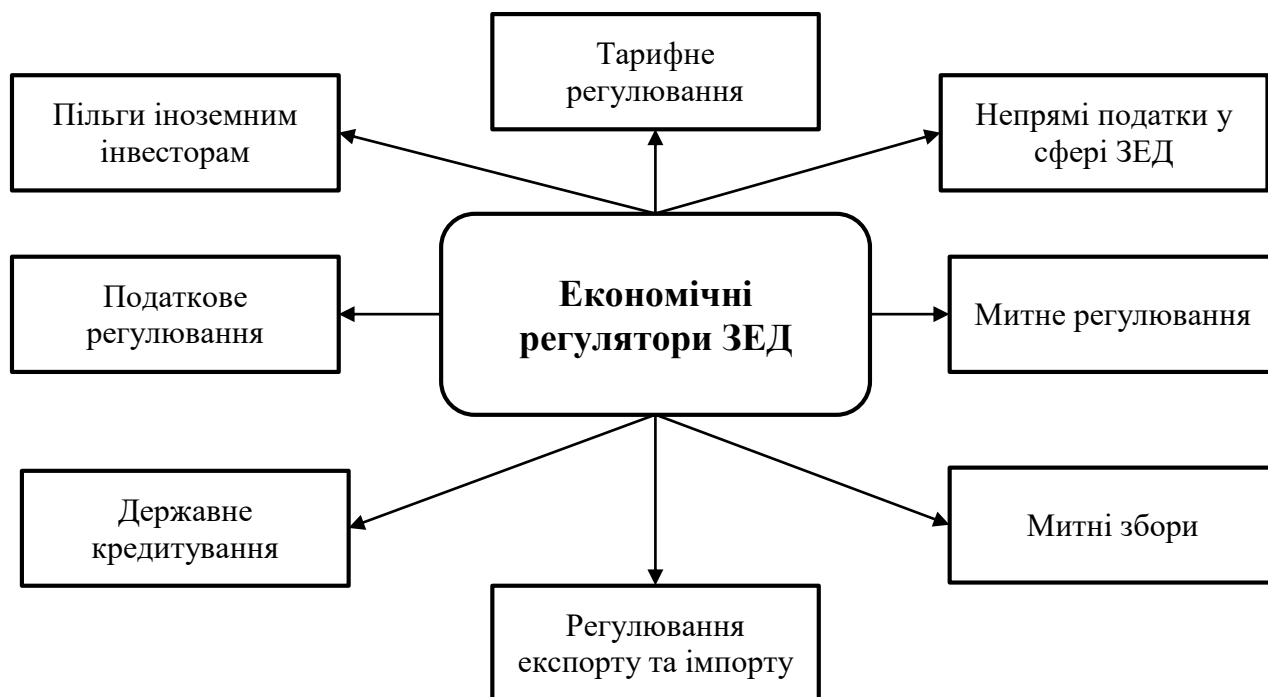

Рисунок 1.1 – Економічні заходи регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: розроблено автором на основі [1]

При здійсненні державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності кожна країна застосовує методи і форми, властиві в її митній політиці. Митна політика, як засіб забезпечення інтересів кожної країни, визначає межі такого регулювання і, отже, сферу тарифного і нетарифного регулювання, що застосовуються до країн при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності [2, ст. 135].

Визначення митного регулювання, що запропонував Бережнюк І.Г. [5, ст. 37] описується як вплив державних митних органів на суб'єктів митної діяльності для того, щоб підпорядкувати їхню діяльність згідно своїх економічних інтересів.

Митна енциклопедія визначає митне регулювання як складову державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. В загальному дане поняття найчастіше сприймають як сукупність митно-тарифного та нетарифного способу регулювання ЗЕД [7, ст. 323].

Митно-тарифне регулювання - це система правил та процедур, які застосовуються державами для контролю та регулювання потоку товарів через митний кордон. Ці правила і процедури включають у себе встановлення митних тарифів на імпорт і експорт товарів, а також застосування інших митних бар'єрів, таких як квоти та заборони на імпорт.

Відносини, що виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та державними органами щодо перетину державного кордону товарами та послугами зумовлені їх складовими (рис. 1.2). Митний тариф, мито, митна вартість товару та країна походження уособлюють в собі митно-тарифне регулювання. Даний підхід дослідження митно-тарифного регулювання у своїх працях застосовували майже всі науковці-теоретики.

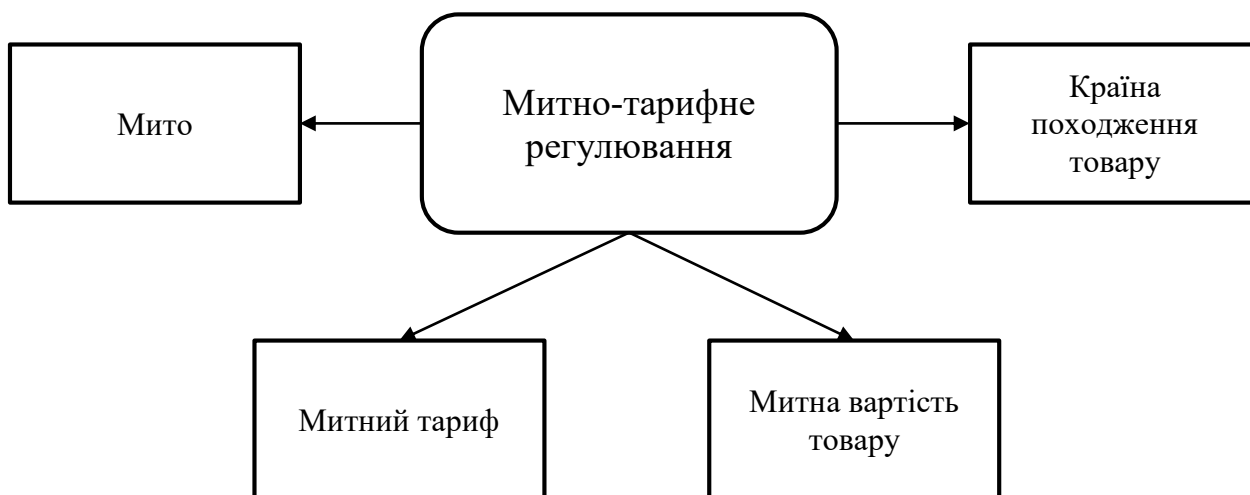

Рисунок 1.2 – Складові митно-тарифного регулювання

Джерело: розроблено автором на основі [2, 8]

Митно-тарифне регулювання в митній енциклопедії зазначено як застосування державною механізмів мита як засобів впливу на діяльність суб'єктів ЗЕД. Даний вид митного регулювання є ключовим у здійсненні державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [7, ст. 114].

Зважаючи на свої економічні інтереси, кожна країна може самотужки визначати обсяги митно-тарифного регулювання ЗЕД. Даний вид державного регулювання митних та економічних інтересів проводиться шляхом захисту вітчизняних виробників та реалізації фіскальної функції.

Митно-тарифне регулювання в Україні базується на низці теоретичних основ, які формуються теоріями міжнародної торгівлі, стратегіями економічного розвитку та політичними міркуваннями. Основними принципами митно-тарифного регулювання в Україні є принцип вільної торгівлі та принцип протекціонізму (див. рис.1.3).

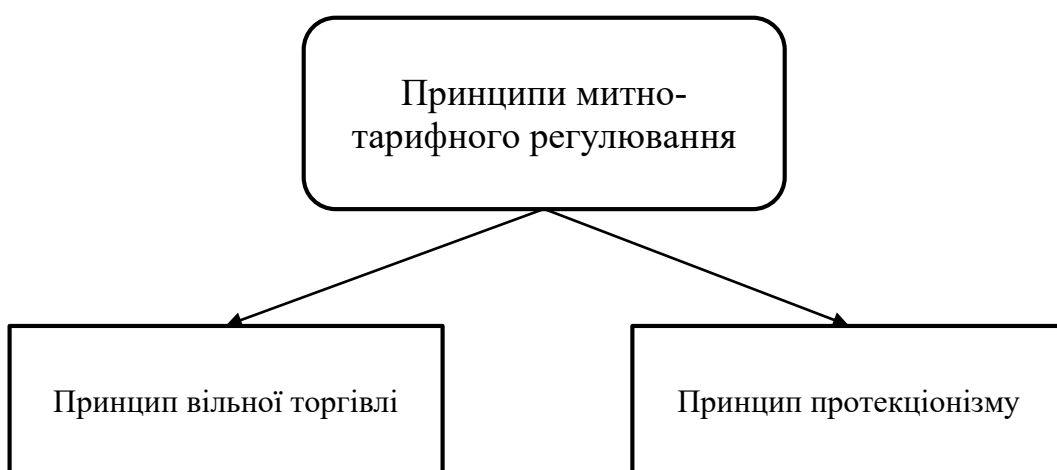

Рисунок 1.3 – Принципи митно-тарифного регулювання

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Принцип вільної торгівлі ґрунтується на ідеї, що країни повинні мінімізувати торговельні бар'єри, такі як тарифи, квоти та інші обмеження, щоб сприяти вільному потоку товарів і послуг через кордони. Теорія вільної торгівлі

припускає, що, роблячи це, країни можуть максимізувати свою ефективність, збільшити економічне зростання та покращити загальний добробут. Україна прийняла цей принцип і уклала низку торговельних угод, спрямованих на зменшення торговельних бар'єрів з іншими країнами. Детальніше про це буде описано в наступному підрозділі.

Принцип протекціонізму ґрунтується на ідеї, згідно з якою уряди повинні захищати вітчизняну промисловість від іноземної конкуренції шляхом встановлення тарифів та інших торговельних бар'єрів. Протекціонізм може бути мотивований бажанням захистити робочі місця, сприяти національній безпеці або підтримати стратегічні галузі. Однак це також може призвести до підвищення цін для споживачів.

Отже, підсумовуючи характеристики понять митно-тарифного регулювання різними науковцями (табл. А.1), можна зазначити, що це складова національної податкової системи та складова державного регулювання зовнішньої торгівлі товарами; протекціоністський захід захисту національного ринку від ввезення іноземних товарів; сукупність організаційних, економічних, адміністративних або ж тарифних, нетарифних і правових заходів; економічні заходи цінового регулювання; використання державою інструментів мита.

Основою економічного регулювання, а саме митно-тарифного регулювання, ЗЕД є тарифні методи. Тарифні методи представляють собою сукупність організаційних, правових та економічних заходів, що здійснюють відповідні державні органи для ефективного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю [3, ст. 19].

Основними інструментами митно-тарифного регулювання ЗЕД в Україні є митний тариф, митні ставки, митні квоти, заборони та обмеження на імпорт та експорт окремих товарів, митні зони, зони вільної торгівлі та інші митні режими. Найважливішим з вищезазначених регуляторів є саме митний тариф.

У вузькому розумінні Гребельник О.П. визначає митний тариф як упорядкований перелік розмірів мита, який здійснюється при перетині товарами митного кордону держави або групи країн, що створили на своїх території митний союз та прийняли цей тариф [1, ст. 79]. Для прикладу, об'єднання країн в формі Європейського союзу, де функціонують єдині митні тарифи. Схоже визначення даного поняття поділяє також Мароха В. у своїй праці (див. табл. А. 1). У більш широкому сенсі поняття митного тарифу Мароха В. та Гребельник О.П. бачать спеціалізований засіб державного регулювання внутрішнього ринку держави під час його взаємодії із світовим ринком [1, ст. 80; 4, ст. 81].

Годяк А.І. [2], Кормич Б. А. та Коваль Н. О [3] у своїх роботах визначають митний тариф згідно з законодавчої точки зору та не надають власного розуміння даного визначення. А отже, в їхньому розумінні митний тариф - перелік ставок мита, що систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), і стягуються з товарів, що ввозяться на митну територію України.

Роль митного тарифу в економічному контексті полягає в тому, щоб створити вартісний бар'єр для підвищення ціни товару. Цим самим це провокує відмежовування внутрішнього ринку від світового. Це захищає економіку держави від негативного впливу, що здійснює іноземна конкуренція [7, ст. 93].

Сутність митного тарифу найкраще розглядати в розрізі його функцій (рис.1.4). Функції митного-тарифу поєднують у собі як економічний контекст, так і політичний. Захисна функція являє собою створення певного бар'єру, який провокується підвищенням ціни товару від імпортного, експортного або транзитного мита. За допомогою фіскальної функції формується дохідна частина бюджету. Регулятивність митного тарифу проявляється у державному регулюванні цін та формуванні національної структури експорту та імпорту. Стимулювання державою певних галузей економіки дозволяє розвивати молоді підприємства, чим створює передумови для збільшення експорту, зміцнює

національні виробництва і дозволяє стати їм ефективними для економіки. Політична функція дозволяє здійснювати економічний тиск на інші країни або ж навпаки надавати їм митні пільги чи преференції.

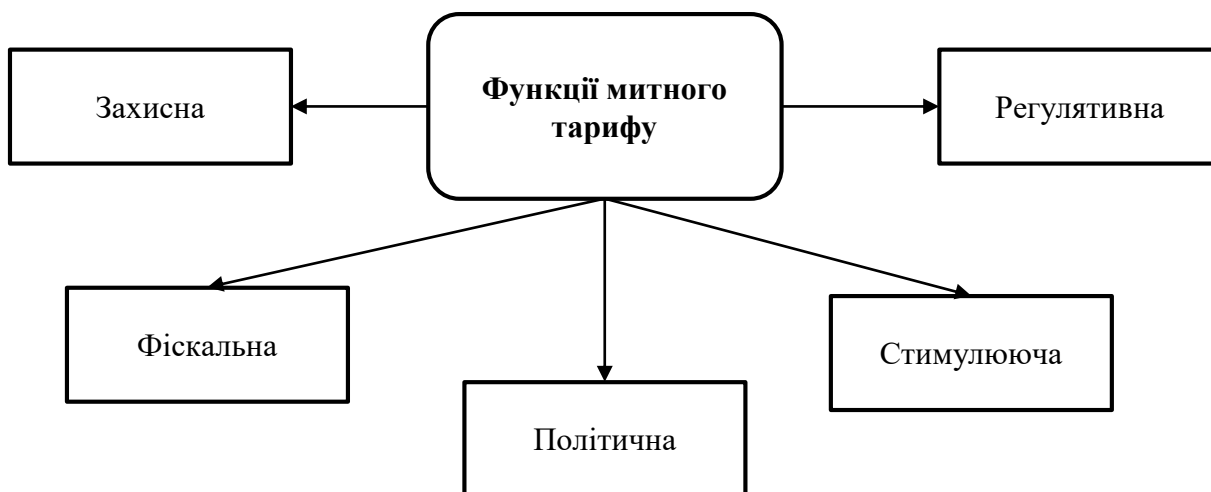

Рисунок 1.4 – Функції митного тарифу

Джерело: розроблено автором на основі [1,4]

Поняття митного тарифу та мита інколи науковці розглядають як еквівалентні. Ми не повністю погоджуємось з цим, проте дійсно ці поняття не можуть існувати окремо, адже мито є основою митного тарифу. Мито - це плата, яку платять при переміщенні товарів через митний кордон. За допомогою митних платежів держава може регулювати обсяги імпорту та експорту, захищати внутрішній ринок від недобросовісної конкуренції, а також отримувати додаткові доходи.

У своєму дослідженні Гребельник О.П. визначає мито як непрямий державний податок, що стягується з експорту, імпорту та транзиту товарів, що перетинають державний кордон під контролем митних служб. Мито, незалежно від свого виду, включається в ціну товару та сплачується кінцевим споживачем [1, ст. 85]. На противагу Годяк А.І. описує мито як загальнодержавний податок, який закріплений Митним кодексом України [9] та Податковим кодексом України [10],

що нараховується та стягується відповідно до цих кодексів та законів України [2, ст. 138]. Митна енциклопедія поділяє таке ж поняття [7, ст. 28].

Поняття мита можна класифікувати за різними критеріями (див. рис. А.1). Основними критеріями класифікації на думку Гребельника О.П є за метою і функціональністю, за якими мито поділяється на протекціоністське, фіскальне і преференційне мито, детальніше про мету і наслідки застосування цих видів див. рис. А.2. За впливом мито поділяється на номінальне і реальне; за походженням - на автономне і конвенційне; за напрямом руху поділяється на імпортне, експортне і транзитне; за способом нарахування автор поділяє мито на адвалорне, специфічне, комбіноване та змішане; за принципом обмеження - компенсаційне, антидемпінгове та спеціальне; за механізмом дії мито поділяється на контингентне та надквотне; за періодом застосування - попереднє, постійне та сезонне; також автор поділяє мито за способом застосування митних ставок - просте і складне; і за типом митних ставок - стале та змішане [1, ст. 86].

Досліджуючи питання класифікації мита Гребельник О.П навів найширшу класифікацію. Годяк А.І. [2] та Мароха В. [4] у своїх дослідженнях навели вужчу класифікацію, поділяючи мито на: ввізне (імпортне), вивізне (експортне), сезонне, відокремивши особливі види мита: антидемпінгове, компенсаційне та спеціальне.

Розглядаючи мито, як основу митного тарифу, не можна забувати й інші митні платежі, які стягуються під час перетину митного кордону. А саме, це - податок на додану вартість, акцизний податок, єдиний збір та плата за митне оформлення. Щодо впливу вищезазначених податків та зборів можна зазначити, що вони не суттєво впливають на ціну імпортного товару. Податок на додану вартість та акцизний податок справляються вітчизняними товаровиробниками при продажі товарів на національному ринку, так само, як і імпортерами під час ввезення товару на митну територію України, а отже, їхній вплив на ціну товару рівноцінний, на відміну від мита, що сплачується саме за імпортний товар.

Згідно того, що в Україні трьохколонний митний тариф, до товарів, що ввозяться на митну територію України застосовуються три види ставок: повні, пільгові та преференційні ставки.

Пільгові ставки застосовуються до товарів, що походять з економічних союзів або країн, які користуються в Україні режимом найбільшого сприяння. Преференційні - до товарів, що мають походження з країн, які створюють з Україною спеціальні митні зони, митні союзи або ж на основі міжнародних договорів про преференційні рішення. Пільгові ставки застосовуються до решти товарів.

Нарахування митних платежів, а саме мита, на товари відбувається на основі їхньої митної вартості. Тобто ціна, що вже є фактично сплачена або яку планується сплатити на момент пропуску товарів через кордон України. Для розрахунку податку на додану вартість та акцизного податку при перетині митного кордону України також необхідно мати базу оподаткування - митну вартість. Отже, потрібно з'ясувати, що представляє собою це поняття на думку різних науковців (див. табл. А. 1).

У митній енциклопедії [7, ст. 23] та у праці Кормича Б. А. та Коваль Н. О. [3, ст. 22] під митною вартістю розуміється ціна товару, яка забезпечує виконання митних цілей, що підлягає сплаті або фактично вже була сплачена. Декларант або уповноважена ним особа, зазначає митну вартість під час декларування товарів. Гребельник О.П. [1, ст. 106] також додає уточнення до вищезазначеного визначення і зазначає, що процедура сплати митної вартості відбувається, коли всі формальності щодо імпорту чи експорту товарів - виконані.

Практичне використання митного тарифу взаємозалежне з методами оцінки вартості товарів, що підлягають митному оподаткуванню. Всі методи та їхні основи визначення митної вартості товарів детально розглянуті на рис. А.2. В Україні в загальному існують 6 методів визначення митної вартості товару. Основним є метод, що базується на ціні угоди відносно товарів, що імпортуються.

Інші методи слід застосовувати послідовно у порядку від основного методу до резервного.

Останньою складовою митно-тарифного регулювання, що розглядається в даному дослідженні є країна походження товару. Країна походження товару встановлюється з метою правильності оподаткування та застосування митного тарифу до товарів, що переміщуються через митний кордон України. Під значенням «країна походження» може також розумітись групи країни, митні союзи або ж частини країни, якщо є така потреба для визначення походження товару.

В Україні країна походження товару регулюється Розділом II Митного кодексу України [9], тому дане питання буде ширше розкрито у наступному підрозділі щодо нормативно-правового забезпечення.

Загалом теоретичні основи митно-тарифного регулювання в Україні ґрунтуються на принципах захисту вітчизняної промисловості, отримання доходів для бюджету та забезпечення дотримання правил торгівлі. Ці принципи підтримуються рядом законодавчих рамок, включаючи торговельні угоди та митні процедури, які допомагають регулювати потік товарів в Україну та з неї. Тому з'являється необхідність розглянути законодавче забезпечення митно-тарифного регулювання ЗЕД в Україні.

1.2 Нормативно-правове регламентування митно-тарифного регулювання в Україні

На момент проведення дослідження, здійснивши детальний аналіз теоретичних основ митно-тарифного регулювання, можна зазначити, що існує 5

рівнів організації процесу митно-тарифного регулювання експортно-імпортних операцій: мікро-, мезо-, макро-, мета- та мегарівень. Детальний опис кожного рівня та структур, які до нього відносяться, розглянуто в табл. А.3. Також варто додати, що мезорівень, до якого відносять митні органи, у свою чергу має дворівневу систему, що закріплено в Розділі XX Главі 47 МКУ [9]. Центральний орган виконавчої влади - Державна митна служба України та територіальні органи - митниці та митні пости.

На сучасному етапі розвитку України питання, що пов'язані з митно-тарифним регулюванням керуються законодавчими актами на двох рівнях:

- перший рівень - це наднаціональне законодавство (міжнародні договори, конвенції, світові стандарти міжнародних організацій, нормативно-правове забезпечення митних союзів та інші);
- другий рівень - національне законодавство (Конституція України, Митний та Податковий кодекси України, закони, постанови та інші нормативно-правові акти України).

Основи законодавчого процесу митно-тарифного регулювання в Україні можна простежити в історії країни та її сучасній економічній політиці. Україна є членом Світової організації торгівлі і підписала ряд двосторонніх і багатосторонніх угод про торгівлю з іншими країнами, які є правовою основою її митно-тарифного регулювання.

Світова організація торгівлі представляє собою міжнародну організацію, у якої на меті є розробка та забезпечення системи норм права міжнародної торгівлі. У зв'язку з приєднанням України до СОТ у 2008 році українське митно-тарифне регулювання було приведено до відповідності стандартам цієї організації. Крім того, було знижено митні ставки на ряд товарів, встановлено нові правила митного оформлення та запроваджено електронну систему митного декларування. Україна регулює мито відповідно до норм Світової організації торгівлі та

співпрацює з країнами-партнерами у рамках зон вільної торгівлі, зокрема з Європейським Союзом.

Членство України в СОТ стало передумовою для підписання інших угод та міжнародних договорів. Завдяки цьому було підписано Угоду про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі у 2011 році [23]. Згідно цієї угоди було скасовано всі мита на товари, що походять з країн ЄАВТ. Це стало потужним стимулом та початком для здійснення переговорів з Європейським союзом з метою створення зони вільної митної торгівлі. Та вже у 2014 році було підписано Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [24]. Набула чинності дана угода у 2017 році. Це було першим потужним кроком на шляху до вступу в ЄС. Проте цей курс залишається важким та довгим.

Суттєва лібералізація режиму зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС в рамках Угоди про зону вільної торгівлі характеризується посиленням торговельного захисту з боку європейських партнерів, незважаючи на асиметричне зниження тарифів з боку ЄС. Це пов'язано з дуже збалансованою тарифною політикою ЄС, спрямованою на захист вразливих секторів економіки, зокрема, шляхом зниження до нуля тарифів на багато сільськогосподарських товарів, які є предметом міжнародної спеціалізації України лише в рамках тарифних квот [27].

Членство в Євросоюзі вимагає імплементації своїх стандартів в національному законодавстві, зокрема й в сфері митно-тарифного регулювання. Протягом останніх років Україна впроваджувала нові реформи, щоб наблизитись до процесу вступу в ЄС. В межах Європейського співтовариства, що ґрунтується на митному союзі, лежить єдиний митний тариф, що затверджений Регламентом Ради (ЄЕС) № 2658/87 від 23 липня 1987 року [26]. 28 лютого 2022 року Президентом України було підписано заявку на членство в ЄС. Після повного вступу в Євросоюз Україна має прийняти попередньо зазначений тариф на рівні

національного законодавства задля успішного регулювання відносин між країнами, що не входять в даний митний союз.

З самого початку збройної агресії рф проти України Європейський союз підтримував нашу державу, це стосується й питання митного-тарифного регулювання. З 4 червня 2022 року Євросоюз з метою підтримки України під час війни з рф, скасував всі мита на імпорт української продукції. Дане рішення закріплене Регламентом ЄС № 2022/870 [25]. Такий режим буде діяти протягом одного року.

Основою національного нормативно-правового забезпечення є Конституція України [13]. Вона має найбільшу юридичну силу, закони та усі нормативно-правові акти приймаються на основі Основного Закону України і повинні йому відповідати. Згідно зі статтею 92 Конституції України [13] «виключно законами України визначаються: засади зовнішньоекономічної діяльності та митної справи». Конституція України встановлює низку норм, що стосуються спрямування діяльності державних органів та держави в цілому, визначає міжнародні договори, як частину національного законодавства; забезпечує регулювання економічної безпеки та спрямовує зовнішньоекономічну діяльність на захист національних інтересів.

Весь тягар регулювання відносин у митній справі лежить на Митному Кодексі України [9], що являє собою збірку всіх норм організації та здійснення митної справи в Україні. За цим нормативно-правовим документом регулюються правові, економічні та організаційні засади діяльності митних органів в Україні.

Якщо розглядати митно-тарифне регулювання зі сторони 4-ох складових: митний тариф, мито, митна вартість товару та країна походження товару, як було зазначено у попередньому підрозділі, то можна сказати, що 3 з цих складових мають свою главу чи навіть розділ у Митному кодексі України [9]. Визначення поняття «мито», його види, об'єкт оподаткування, платники мита, база оподаткування, ставки мита, тарифні пільги чи преференції, податкові пільги

закріплені у Главі 42 МКУ. Згідно з Податковим кодексом України [10] мито входить до загальнодержавних податків і зборів.

Положення щодо митної вартості закріплені Розділом III МКУ. У ньому зазначені: поняття митної вартості, цілі використання відомостей про неї, заявлення митної вартості та методи визначення митної вартості товарів, що були розглянуті у попередньому підрозділі. Питання щодо країни походження товару, її визначення, необхідних для цього документів та її підтвердження зазначені у Розділі II МКУ.

Проте четверта складова митно-тарифного регулювання «митний тариф» закріплюється не МКУ, а Законом України «Про Митний тариф України» [12]. 1 січня 2023 року набрав чинності новий митний тариф. Державна митна служба України [14] зазначила, що оновлення цього закону полягало в тому, щоб привести товарну номенклатуру України згідно з вимогами нової 7-ої редакції Гармонізованої системи опису та кодування товарів за версією 2022 року, що є виконанням зобов'язань Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів [15]. Документ також усуває неузгодженості в системі УКТЗЕД України та її торговельних країн-партнерів, що, як очікується, прискорить та спростить митні процедури, зокрема митне оформлення товарів.

Тарифне регулювання ЗЕД здійснюється чином встановлення митних платежів, що сплачуються фізичними та юридичними особами, які перетинають митний кордон України. Згідно з МКУ [9] митні платежі складаються з мита, акцизного податку при ввезенні підакцизних товарів на митну територію України та податку на додану вартість з товарів, що були ввезені на митну територію України. Всі митні платежі регламентуються також Податковим кодексом України [10]. Акцизний податок та ПДВ закріплені Розділом VI та Розділом V ПКУ відповідно.

Мито є основним митним платежем, так як має найбільший вплив на вартість товару. Види мита ми розглянули у попередньому підрозділі (ввізне,

вивізне, сезонне та особливі види мита), проте є необхідність зазначити якими законами вони встановлюються.

Ввізне мито регулюється Законом України «Про митний тариф України» [12]. Діє даний вид мита на товари, що ввозяться на митну територію України. Ставки ввізного мита встановлюються або ж змінюються Верховною Радою України через прийняття нових Законів України.

Порядок встановлення вивізного мита передбачений різними законами відповідно до груп товарів, що вивозяться за межі митної території України. Для прикладу ЗУ «Про ставки вивізного (експортного) мита на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням» [16], ЗУ «Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур» [17], ЗУ «Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину» [18] та ряд інших законів (див. табл. А.4).

У свою чергу сезонне мито встановлюється ЗУ «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» [19]. Даний вид мита встановлюється щорічно у подвійному розмірі відповідно до пільгових ставок ввізного мита на визначену сільськогосподарську продукцію. Кабінет Міністрів України за 45 днів до затвердження терміну дії сезонних мит публікує свої рішення.

З метою захисту економічних інтересів України та протекціонізму національних товаровиробників від ввезення на митну територію України іноземних товарів можуть вводитись особливі види мита, незалежні від інших видів: спеціальне мито, антидемпінгове мито та компенсаційне мито. Регулюються ці види мита Законом України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [20], ЗУ «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [21] та ЗУ «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [22] відповідно.

Одним із головних документів, що регулює митно-тарифну діяльність ЗЕД в Україні, є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [11]. Він визначає порядок ведення зовнішньоекономічної діяльності та надає права та обов'язки учасникам зовнішньоекономічних відносин. Крім того, цей закон містить положення про порядок регулювання торгівлі товарами та послугами за допомогою митних тарифів. ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» закріплює за собою визначення, що безпосередньо стосуються нашого дослідження. Тому доцільно розглянути кожне з них в контексті даного закону.

В першу чергу це поняття самої зовнішньоекономічної діяльності. ЗЕД - це діяльність українських та іноземних суб'єктів господарювання, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, передбачених законодавством України, що ґрунтується на взаємовідносинах між ними, що мають місце як в Україні, так і за її межами [11].

Поняття митного регулювання в вищезазначеному законі закріплене як регулювання завдань, що пов'язані з визначенням ставок мита та інших податків при переміщенні товарів через кордон України, процедурою митного контролю та організацією діяльності митних органів митного контролю в Україні [11].

Виходячи з теми дослідження, є необхідність розглянути поняття імпорту та експорту, що є одними з найважливіших показників ЗЕД та будуть розглядатись в наступного розділі. У статті 1 ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [11] імпорт визначається як придбання суб'єктами ЗЕД України товарів в іноземних суб'єктів господарської діяльності незалежно від того, ввозяться такі товари на територію України чи ні, включаючи купівлю товарів для власного споживання установами та організаціями в Україні, розташованими поза її межами. Поняття експорту характеризується як вивезення з України товарів, робіт чи послуг, валютних цінностей, прав інтелектуальної власності та іншого капіталу задля отримання прибутку.

На цьому етапі дослідження ми можемо перейти до розгляду показників та аналітичних аспектів, що регламентують митно-тарифне регулювання ЗЕД в системі економічних відносин України та співвідносин нашої держави з Європейським союзом.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

2.1 Оцінка показників митно-тарифного регулювання та зовнішньоекономічної діяльності України

Оцінка зовнішньоекономічних показників є важливою для визначення ефективності торговельної політики України, а також для взаємодії з іншими країнами в рамках міжнародних економічних організацій та договорів. Зовнішньоекономічна діяльність є важливою складовою національної економіки, тому що вона забезпечує залучення іноземних інвестицій, збільшення обсягів експорту та імпорту товарів і послуг, створення нових робочих місць та збільшення ВВП країни.

Оцінка показників ЗЕД дає змогу оцінити поточний стан економіки, зробити прогнози та прийняти рішення щодо напрямків розвитку, планування та вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності України. Крім того, оцінка цих показників дозволяє виявити проблеми та недоліки у зовнішньоекономічній діяльності України та розробити шляхи їх подолання.

Провівши аналіз основних показників зовнішньої торгівлі, можна зазначити, що як експорт, так і імпорт товарів за 2018-2019 роки зберігав динаміку росту (рис. 2.1), проте у 2020 році через коронакризу COVID-19 імпорт товарів зменшився на 10,5%, а експорт на 2%. Проте негативне сальдо у 2020 році зменшилось більше, ніж вдвічі, з -10,21 млрд дол. США до -4,72 млрд дол. США. Корективи, що внесла пандемія, мали вагомий вплив на ринкову діяльність. Економічна криза, що виникла внаслідок COVID-19, мала вплив на світову

економіку в цілому. Підприємства були змушені працювати в нових умовах і згодом пристосувались до них. Тому вже у 2021 році імпорт товарів та послуг збільшився на 19,28 млрд дол. США (на 35,7%), а експорт товарів - на 18,92 млрд дол. США, що складає на 38,4% більше, ніж у 2020 році.

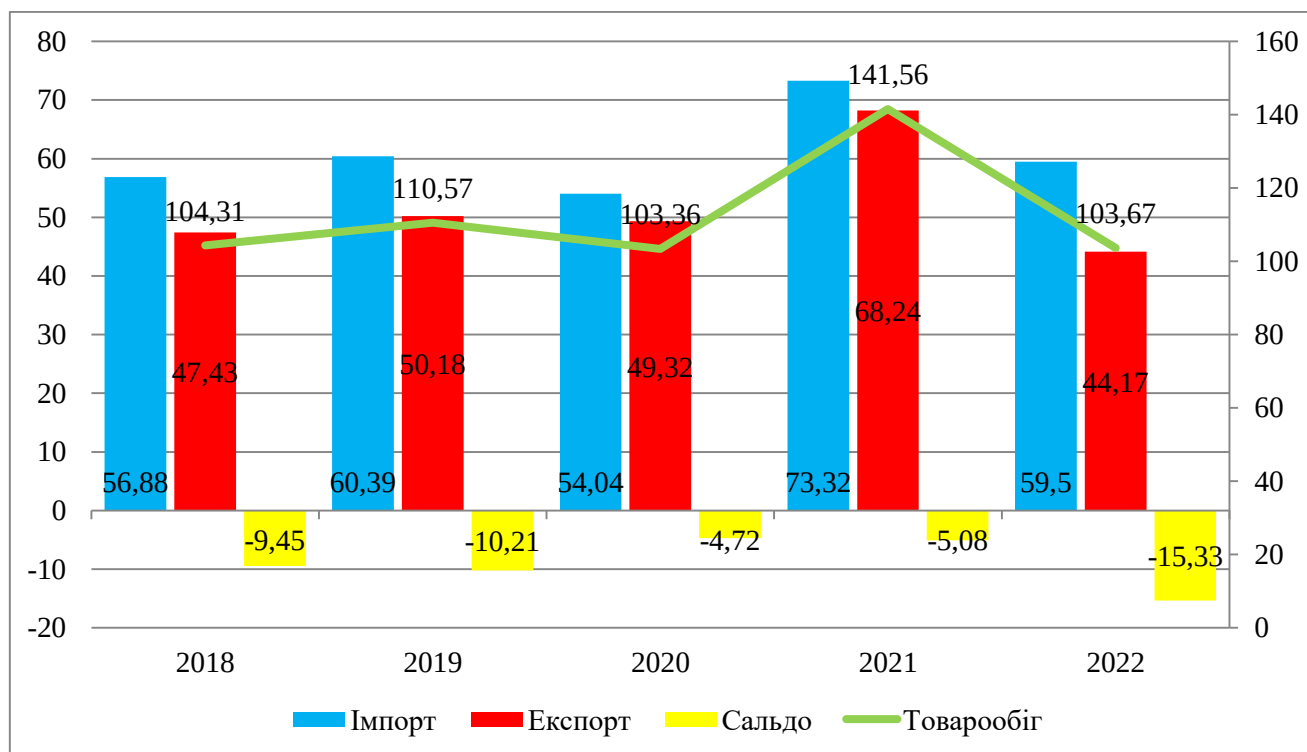

Рисунок 2.1 – Динаміка показників ЗЕД 2018-2022 рр., млрд. дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [28]

На початку 2022 року розвиток зовнішньоекономічної діяльності мав чудові тенденції росту, проте на 24 лютого 2022 року в Україні розпочалось повномасштабне вторгнення рф. Багато підприємств припинили свою діяльність на території України: частина виїхала за кордон, частина була знищена. Проте були й ті, хто з часом відновлював свою діяльність на теренах західної частини України. Повністю припинено переміщення товарів літаками через закриття повітряного простору України, закриті морські порти. Весь тягар товарообігу взяли на себе залізничні та автомобільні перевезення. У 2022 році імпорт товарів зменшився на 13,82 млрд дол. США (рис. 2.1), що являє собою 18,85%, а експорт -

на 35,27%. Товарообіг, якому були притаманні високі тенденції росту у 2021 році, вже у 2022 році зменшився до рівня економічної кризи 2020 року.

Від структури експорту та імпорту залежить показник сальдо, в нашому випадку сальдо зовнішньої торгівлі товарами має негативний показник (рис. 2.1). Це відбувається тому, що у структурі експорту зосереджені товари, які мають низьку додану вартість, а структурі імпорту навпаки – переважають товари з високою доданою вартістю. Ріст чи спад експорту та імпорту відбувається поступово та взаємозалежно. Це сприяє тому, що витрати перевищують надходження з-за кордону. Показник від’ємного сальдо негативно позначається на стані внутрішнього ринку України.

Досліджуючи структуру зовнішньої торгівлі України, можемо зазначити, що найбільшу частину експорту складають чорні метали та зернові культури - 20,46 % та 18,09 % відповідно (див. рис. 2.2). Україна також експортує руди, шлак і золу, що складає 10,44 % загальному експорту товарів, і жири та олії тваринного чи рослинного походження, що по обсягу майже відповідають попередній групі товарів - 10,33%. З 99 груп товарів в перелік найбільш експортуючих потрапили також: електричні машини, запчастини до них (4,52%); насіння, плоди олійних рослин (3,57%); вироби з деревини та деревина (2,94%) та інші.

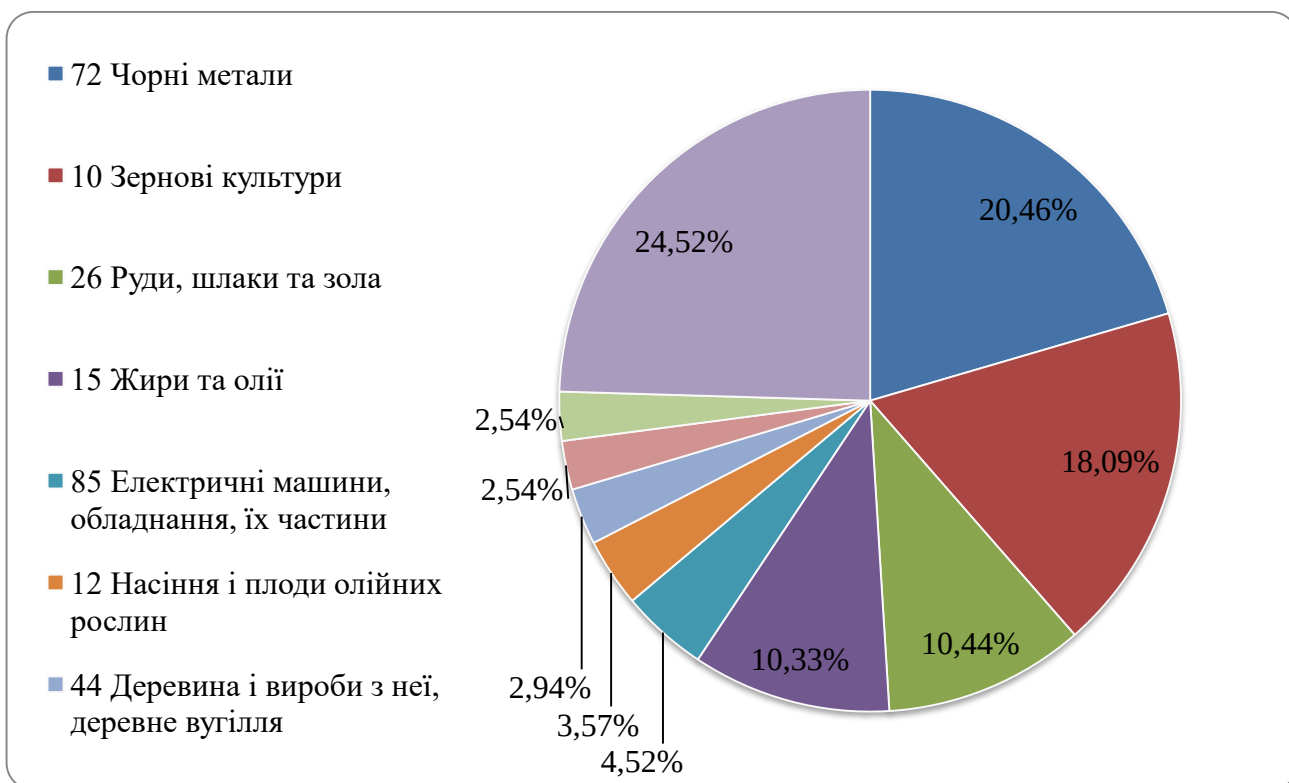

Рисунок 2.2 – Структура експорту товарів за товарними групами, %

Джерело: розроблено автором на основі [28]

Щодо ввезення на митну територію товарів, то найбільшою у вартісному вигляді групою товарів, що імпортується, є паливо, нафта і продукти її перегонки. В імпорті товарів обсяг цих енергетичних товарів займає понад 20% (рис.2.3). Машини, прилади автоматичного оброблення інформації, котли, механічні пристрої в обсягу імпорту займають 10,28%. До числа найбільшої за обсягом групи товарів, що ввозяться в Україну, входять також: засоби наземного транспорту - це можуть бути легкові автомобілі, моторні транспортні засоби та інший транспорт, крім залізничного чи трамвайного (9,61%); електричні машини, звукова та телевізійна апаратура, двигуни, генератори та інші приклади (8,35%); полімерні матеріали та пластмаси (4,9%); а також фармацевтична та хімічна продукція - 4,17% та 2,36% відповідно.

Рисунок 2.3 – Структура імпорту товарів за товарними групами, %

Джерело: розроблено автором на основі [28]

Розглядаючи зміни стану зовнішньої торгівлі останніх років, можна зазначити, що товарообіг зменшився по всіх групах товарів, крім паливно-енергетичних (див. табл. Б.2.). Найбільших змін в експорті товарів у 2022 році відносно 2021 зазнали мінеральні продукти, хімічні продукти, та метали. Це спровоковано окупацією і знищення найбільшого монопольного підприємства в сфері металургії Азовсталь, складністю експорту товарів через заблоковані морські порти та окупацією міст, де здійснювалось виробництво хімічної продукції, для прикладу ВАТ «Лисичанський содовий завод», ГПО «Артемсіль» та інші. Галузь, товарообіг якої збільшився в 2022 році - це паливно-енергетичні товари, їх імпорт збільшився на 14%, а експорт - на 33%.

Ефективність використання митного тарифу та застосування митно-тарифних заходів має пряму залежність з правилами митно-тарифного регулювання ЗЕД. Відповідно до цих правил, як було зазначено у попередньому розділі, основними митними платежами є мито, ПДВ та акцизний податок.

Динаміка надходжень цих податків до державного бюджету України зведена на рис. 2.4. З 2018 до 2020 року спостерігається зменшення надходжень з ПДВ з ввезених товарів на митну територію України на майже 8%. Проте надходження мита та акцизного податку з ввезених товарів до 2021 року зберігали тенденцію збільшення. 2021 рік приніс найбільше доходу в бюджет України зі сторони митних платежів. Порівняно з 2018 роком надходження мита збільшились на 29%, ПДВ - на 22,5%, а дохід з акцизного податку збільшився на 40%, що в грошовому вимірі складає майже 32 млрд грн.

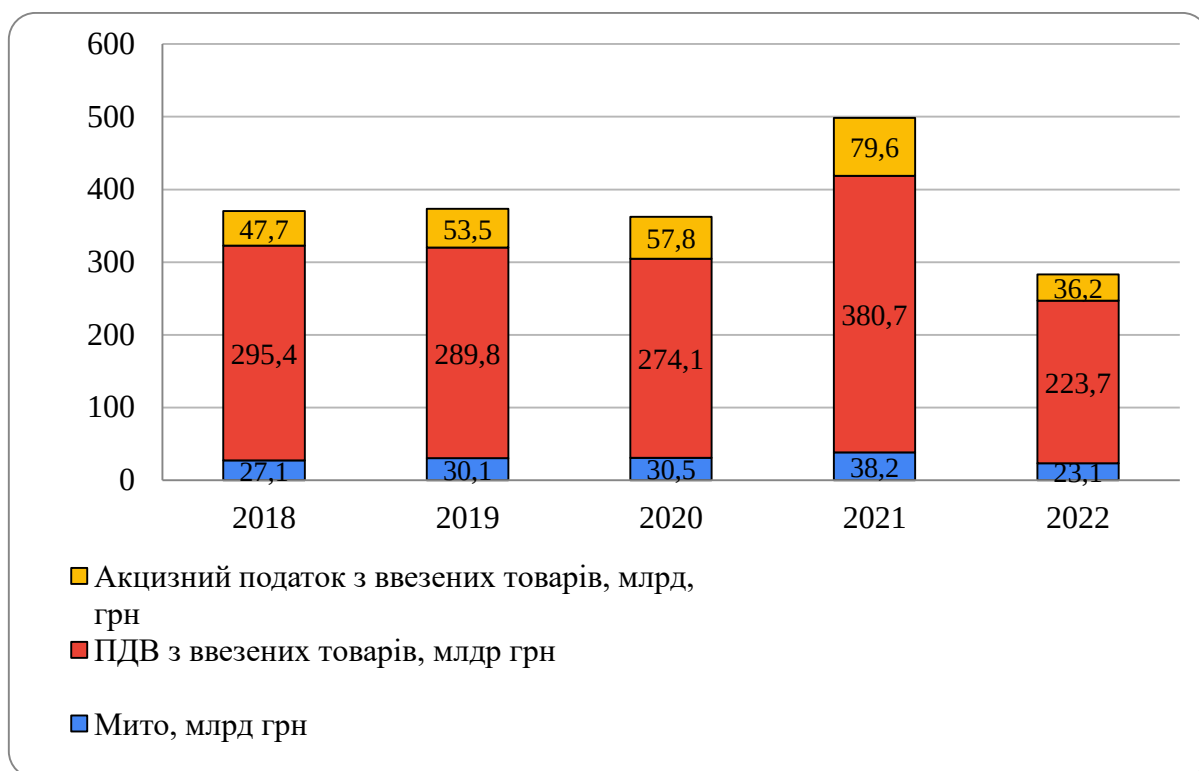

Рисунок 2.4 – Динаміка надходжень митних платежів до Державного бюджету України 2018-2022 рр., млрд грн

Джерело: розроблено автором на основі [30,31]

Як зазначалось раніше, війна у 2022 році внесла великі корективи в зовнішньоекономічну діяльність. Внесені зміни до Податкового та Митного кодексів України [32,33] запровадили спрощену систему оподаткування на час війни в Україні, надали пільги імпортерам, скасували дозволи на імпорт товарів, що входили до спеціальних груп та інше. Одними з таких пільг було скасування

мита, ПДВ та акцизного податку на ввезені автомобілі з-за кордону. Пільга діяла три місяці до 1 липня 2022 року, проте за цей час до бюджету не надійшло понад 26 млрд грн [34]. Також на час дії воєнного стану в Україні зменшена ставка ПДВ на пальне з 20% до 7% [33], а ставка акцизного податку була зменшена до 0%. В серпні 2022 року акцизний податок був повернутий. Ці та інші тарифні пільги призвели до рекордно низького рівня надходжень митних платежів до Державного бюджету України за досліджуваний період 2018-2022 років. Це яскраво зображено на рис. 2.5. Питома вага митних платежів в доходах Державного бюджету України сягала 19,2%, що на 20,7% менше, ніж у 2018 році. А частка митних платежів в податкових надходженнях зменшилась на 16,1% за 2022 рік, порівняно з 2018 роком. Як видно на рис. 2.4, у 2022 році обсяг ПДВ з ввезених на митну територію товарів та мита зменшився більше, ніж у 1,5 рази, а надходження акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів зменшилось більше, ніж в 2 рази.

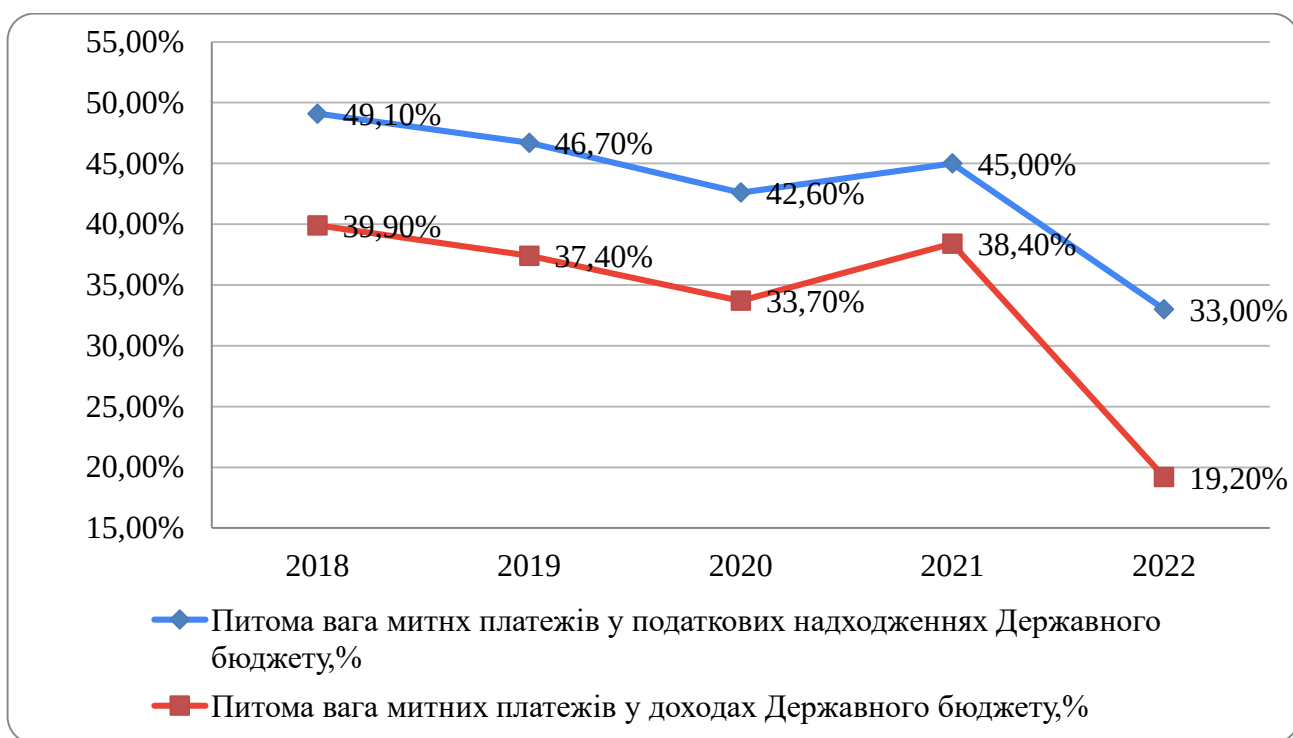

Рисунок 2.5 – Питома вага митних платежів у податкових надходженнях та в доходах Державного бюджету України, %

Джерело: розроблено автором на основі [35,36]

Механізм здійснення фіскальної значущості та оцінювання фіскальної ефективності митних платежів являє собою дослідження впливу мита, ПДВ та акцизного податку на національну економіку. Фіскальна значущість показує частку податку чи групи податків у цілісній одиниці, наприклад у доходах державного бюджету чи у податкових надходженнях, про що писалось раніше. Важливість визначення питомої ваги податкових надходжень у ВВП являє собою ціль перерозподілу внутрішнього валового продукту через бюджет. В період 2018-2019 років частка мита у ВВП залишалась сталою та почала знижуватись в період корона кризи та початку війни (див. рис. 2.6). Митні пільги, відміна митних платежів або їх зменшення на певні групи товарів у період війни спровокували собою зниження рівня мита та митних платежів у ВВП майже 2 рази.

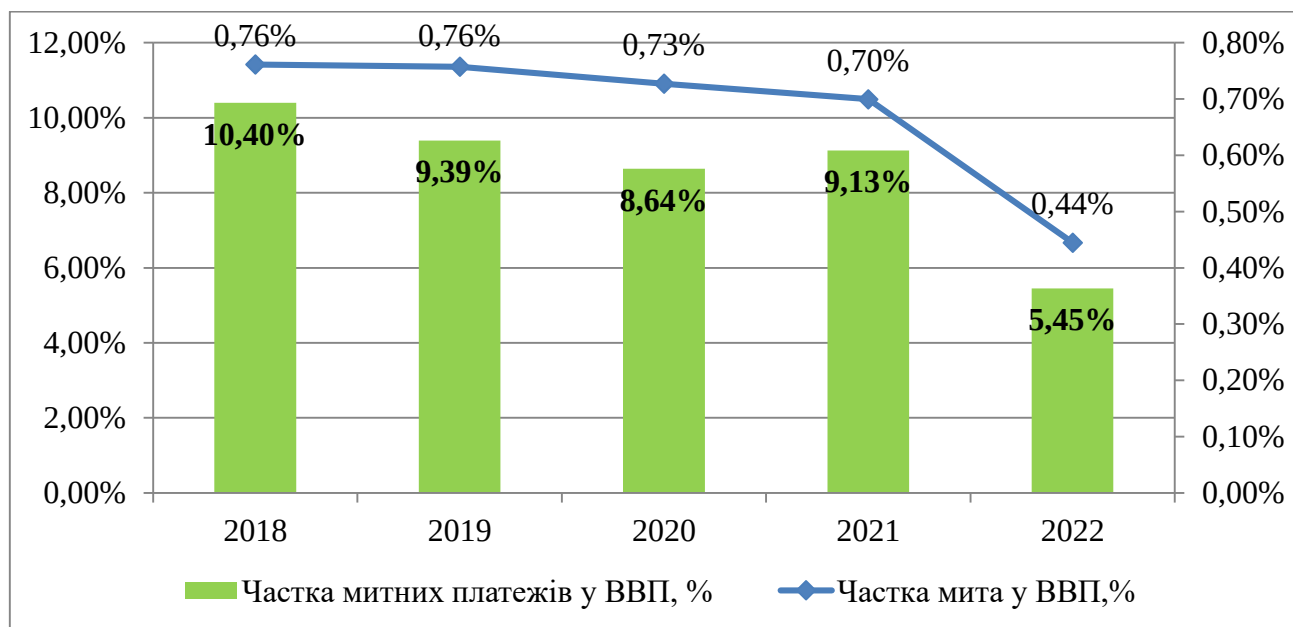

Рисунок 2.6 – Питома вага мита та митних платежів у ВВП, %

Джерело: розроблено автором на основі [35,36]

Рівень ефективності системи застосування митних платежів також можна дослідити через індикатори фіскальної значущості, а саме – через коефіцієнт еластичності. Завдяки ньому можна проаналізувати зміну податкових надходжень при зміні кожного з митних платежів на 1%. Коефіцієнти були розраховані за

формулою (див. табл. Б.1) - рівень приросту кожного з митних платежів/ рівень приросту бази оподаткування, що в нашому випадку ВВП. Значна стабілізуюча дія, тобто еластичність податку спостерігається в акцизному податку протягом 2019-2021 років, та у ПДВ у 2021 році, адже значення коефіцієнта рівне 1 або перевищує її. Мито не є еластичним податком, його коефіцієнт протягом досліджуваного періоду залишається менше 1. Як видно з табл. 2.1, 2022 рік став переломним при тенденції росту показників.

Аналіз показників еластичності митних платежів є безумовно важливим процесом. Він показує ефективність політики держави зі сторони фіскальної значимості митних платежів в ряді податкових надходжень. Проте нестабільність української податкової системи, економічна криза та війна не дає можливості зробити прогноз щодо даних показників.

Таблиця 2.1 – Індикатори фіскальної значущості митних платежів

Рік	2019	2020	2021	2022
Приріст мита,%	111,07	101,33	125,25	60,47
Приріст ПДВ,%	98,10	94,58	138,89	58,76
Приріст акцизного податку,%	112,16	108,04	137,72	45,48
Приріст ВВП, %	111,69	105,52	130,17	95,08
Коефіцієнт еластичності мита	0,99	0,96	0,96	0,64
Коефіцієнт еластичності ПДВ	0,88	0,90	1,07	0,62
Коефіцієнт еластичності акцизного податку	1,00	1,02	1,06	0,48

Джерело: розроблено автором на основі [35,36,37]

В чинному митному тарифі міститься 10730 тарифних ставок (див. табл. 2.2). На дату проведення дослідження понад 32% тарифних ставок становлять 0%, коли до вступу в СОТ цей показник становив близько 16% [46]. В діапазоні 15-20% і більше знаходиться 725 ставок, що складає 6,75%. При подальших кроках імплементації європейського митного законодавства та виконання умов угоди між

ЄС та Україною [24] тарифні ставки будуть знижуватись (див. табл. Б.3). Згідно з вимогами СОТ кількість ставок в нульовому діапазоні буде збільшуватись.

Таблиця 2.2 – Кількість та структура тарифів України за діапазоном ставок

Період	Діапазон ставок					Специфічні ставки	Всього
	0	0,01 - 5	5 - 10	10 - 15	15 - 20 і <		
2008 - 2009	4010	3304	2509	745	314	163	11045
Питома вага, %	36,31%	29,92%	22,72%	6,75%	2,85%	1,48%	100%
2009 - 2013	4028	3308	2475	762	322	163	11058
Питома вага, %	36,43%	29,91%	22,38%	6,89%	2,79%	1,59%	100%
2013 - 2020	3845	3126	2612	754	412	236	10985
Питома вага, %	35,00%	28,45%	23,77%	6,87%	3,76%	2,15%	100%
2020 - 2022	3460	2962	2552	705	725	326	10730
Питома вага, %	32,24%	27,60%	23,78%	6,57%	6,75%	3,06%	100%

Джерело: розроблено автором на основі [29,46]

В даному підрозділі ми проаналізували динаміку та зміни в зовнішній торгівлі України, розглянули структуру імпорту та експорту товарів та вплив митних платежів на доходи державного бюджету України. Також було проаналізовано структуру тарифів України. Проте в умовах євроінтеграції з'являється необхідність заглибитись в зовнішню торгівлю України саме з країнами ЄС та з'ясувати важливість зовнішньоекономічних стосунків з Євросоюзом.

2.2 Дослідження показників зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС

Дослідження показників зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС є важливим для покращення торгівлі та інвестицій, підготовки до європейської інтеграції та зміцнення економічних зв'язків між Україною та ЄС. Україна знаходиться на шляху до європейської інтеграції, тому дослідження показників зовнішньоекономічної діяльності з ЄС допоможе Україні підготуватися до вступу в Європейський Союз. Воно допоможе Україні зрозуміти, які стандарти та вимоги вона повинна виконувати, щоб стати повноправним членом ЄС.

Аналізуючи дані на рис. 2.7, можна зазначити, що країни Євросоюзу є найбільшими торговими партнерами України. З 2018 до 2020 спостерігається незначна тенденція зменшення обсягу експорту товарів до ЄС на 4,8%, проте з 2021 року розмір вивезення товарів з України до ЄС збільшується і у 2022 році досягнув 63,21% загального обсягу, що на 24% більше відповідно до попереднього періоду. Така тенденція обумовлена щорічним падінням розміру експорту товарів до країн СНД та росту обсягу експорту до інших країн, зокрема це країни Азії [37].

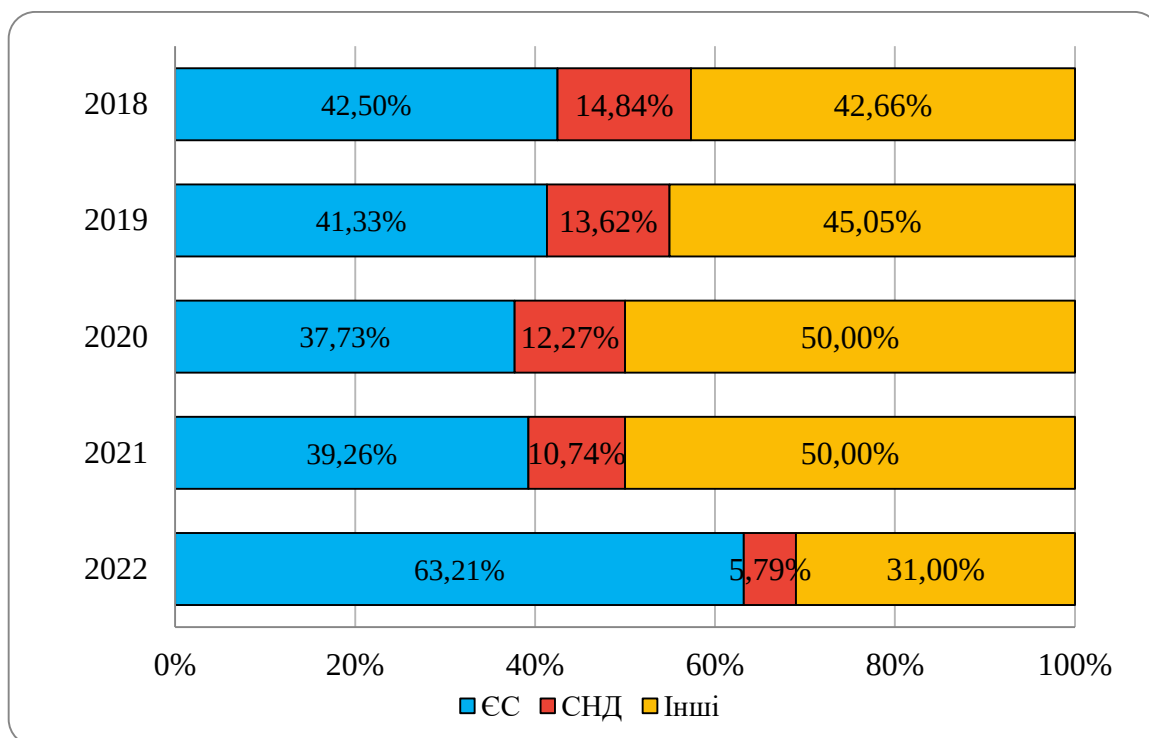

Рисунок 2.7 – Структура експорту товарів за географічною ознакою, %

Джерело: розроблено автором на основі [29,37]

Різка зміна структури експорту товарів за географічною ознакою може бути зумовлена політичними подіями. Війна РФ проти України спровокувала припинення всіх міжнародних відносин між цими країнами [38]. Експорт до країн-агресорів, а це російська федерація та Республіка Білорусь, не здійснюється. Проте постраждала торговельна діяльність й з іншими країнами СНД, зокрема більше, ніж у два рази, скоротилась торгівля з Азербайджаном та Узбекистаном через блокування портів Чорного моря армією Росії [39]. Унеможливлення використання морського транспорту вплинуло і на торгівлю з країнами Азії. Саме тому проглядається збільшення частки експорту товарів до ЄС.

Щодо імпорту товарів з ЄС, то з 2018 року він виріс на 5,23% до 2022 року (див. рис. 2.8), на той час, коли імпорт з країн СНД зменшився майже на 10%. У 2022 році Кабінетом Міністрів України було прийнято рішення про повне торговельне ембарго на імпорт товарів з РФ [41], а так як ця країна була одним з

найбільших імпортерів, то й надалі очікується зменшення частки ввезення товарів з країн СНД і відповідно збільшення - з ЄС.

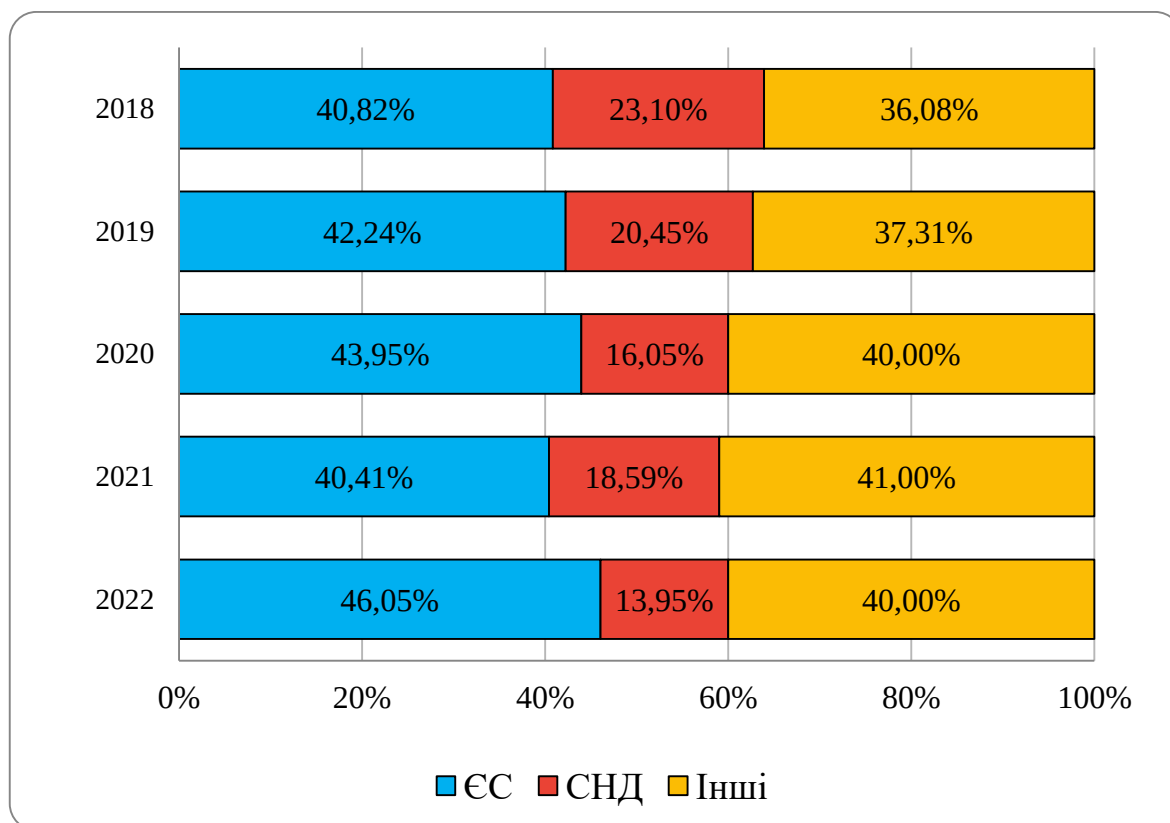

Рисунок 2.8 – Структура імпорту товарів за географічною ознакою, %

Джерело: розроблено автором на основі [29,37]

Товарообіг України з країнами ЄС є важливим для країни з кількох причин:

- Економічна сфера: ЄС є найбільшим торговельним партнером України, який забезпечує значну частину експорту та імпорту (див. рис. 2.9). Товарообіг з країнами ЄС є основою зовнішньої торгівлі України, тому його розвиток важливий для стабільного економічного розвитку країни.

- Політична сфера: загальна співпраця між Україною та ЄС не обмежується тільки торгівлею, а також включає співпрацю у сферах енергетики, науки та технологій, безпеки та оборони, соціальних та інших питань. Розвиток

товарообігу з країнами ЄС є важливим елементом у підтримці цієї співпраці та розширенні діалогу між Україною та ЄС.

- Конкурентоспроможність: взаємодія з країнами ЄС може сприяти підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств та розвитку нових ринків збуту для українських товарів та послуг.

- Інтеграція: розширення товарообігу з країнами ЄС є важливим кроком для України на шляху до інтеграції в європейський ринок. Це може сприяти гармонізації стандартів та процедур, що відповідають європейським стандартам, та покращенню умов для українських підприємств.

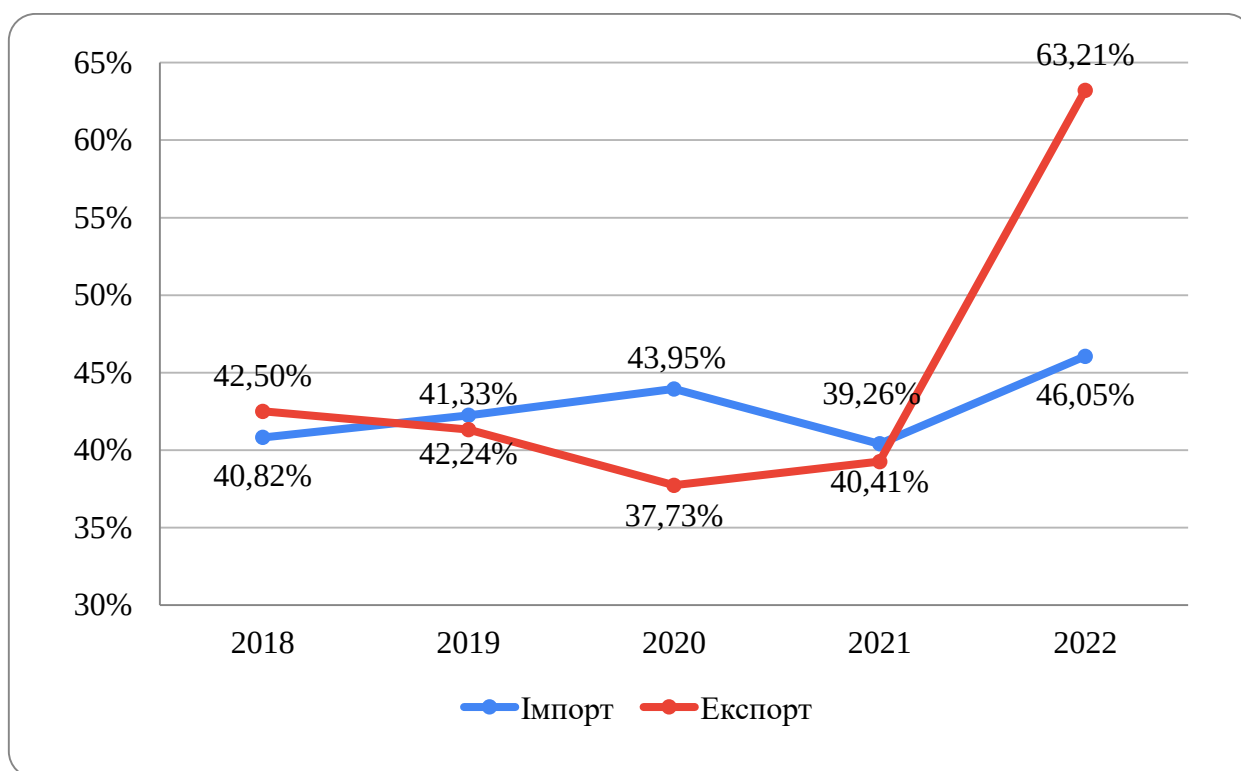

Рисунок 2.9 – Частка торгівлі товарами з Євросоюзом в зовнішній торгівлі України, %

Джерело: розроблено автором на основі [29,37]

Розглянувши важливість зовнішньої торгівлі України та ЄС, варто проаналізувати країни Євросоюзу, які є найбільшими торговельними партнерами.

Найбільшою країною-партнером, що входить в ЄС, є Польща (рис. 2.10), в загальному обсягу товарообігу вона займає 7,2%. В загальному рейтингу товарообігу за 2021 рік Польща займає 2 місце після Китаю. Німеччина займає друге місце серед країн ЄС (6,1%). Товарообіг з Італією займає 4,2%, Угорщиною - 2,9%, Нідерландами - 2,37%, Чехією - 2,09%.

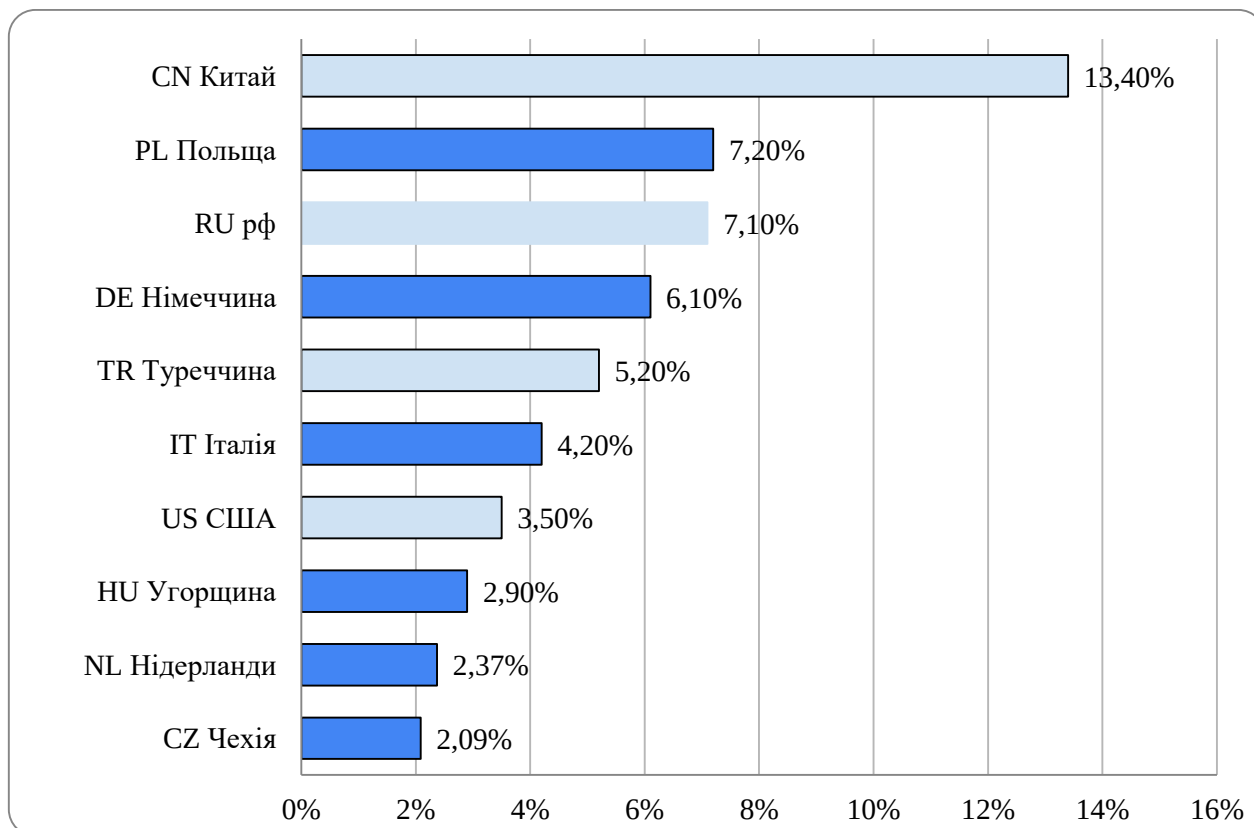

Рисунок 2.10 – Частка основних країн-партнерів з ЄС в товарообігу за 2021 рік, %

Джерело: розроблено автором на основі [28]

Досліджуючи імпорт товарів відносно країни-походження, можна зазначити, що в обсягу всього імпорту з ЄС, товари вироблені в Польщі найбільше ввозяться в Україну, це 23,3% (див. рис. Б.1.). На другому місці - Німеччина - 16,7%, Італія - 9,8%. Також ввезені в Україну товари з ЄС мають частку з Угорщини - 5,8%, Чехії - 5,2%, Франції - 4,8%, Словаччини - 4,3% та інших країн.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що країни Європейського Союзу займають значну частку серед всіх країн-партнерів. Проте лідером в зовнішній торгівлі з Україною залишається Китай – країна Азії.

За останні два роки Україна найбільше експортувала до ЄС товарів, що входять до товарних груп: 15 (жири та олії); 72 (чорні метали); 29 (органічні хімічні сполуки); 94 (меблі, матраци та інші будівельні конструкції) та 08 (гріхи та їстівні плоди) [28]. Основу структури товарів, що імпортуються в ЄС, склали: 87 (засоби наземного транспорту, їх частини та обладнання для них); 84 (котли, механічні пристрої та ін.); 70 (вироби зі скла) та 31 (добрива) [28].

Угода про асоціацію між ЄС та Україною [24] передбачає собою зменшення ставок ввізного мита або ж повне їх скасування, що відбувається взаємно між членами угоди. Відповідно до цього було ухвалено графіки [41], за якими ставки повинні знижуватись для кожної сторони. Зниження розпочалось від базової ставки (див. табл. Б.3.). Одразу після набуття чинності вище зазначеної угоди щодо зони вільної торгівлі ставка ввізного мита в Україні зменшилась на 2,53 пункти і становила 2,42% з 4,95%, що були до початку дії угоди. Для Євросоюзу зміни більш вагомі, так як із 7,6% ставка ввізного мита зменшилась аж до 0,5%. Найбільш ґрунтовна зміна ставки ЄС відбулась на товари сільськогосподарської продукції, де зміна сягає 19,2 відсоткових пунктів (від 19,8% до 0,6%).

Після періоду 10-річного переходу, це термін за яким має відбутись фінальне зниження ставки або її повне скасування, ставка ввізного мита на несільськогосподарську продукцію як в Україні, так і в ЄС будуть скасовані досягнуть 0 (табл. Б.3). Проте і Україна, і Євросоюзу залишать певні ставки та продовольчі товари, тому середня ставка імпортного мита в Україні досягне 1,38%, а в ЄС - 0,24%.

За показником середньоарифметичних ставок імпортного мита можна лише поверхнево розглядати зміни тарифу. Для того, щоб чітко проаналізувати

зміну рівня торговельного захисту необхідно розглянути показники тарифного індексу, оскільки в ньому врахована фактична структура імпорту. Даний показник об'єктивніше показує рівень змін, бо в ньому врахована еластичність попиту на товар. Отже, за даними табл. Б.4 тарифна лібералізація відповідно до зони вільної торгівлі між Україною та ЄС проходить симетрично, проте з переважним захистом саме європейської сторони. Тарифні індекси, що розраховані за відповідною формулою (див. табл. Б.1), для України зменшаться з 4,01% до 0,46% по закінченню періоду переходу в 10 років, а для ЄС - з 4,71% до 3,48%. Така диспропорція відбувається через захист європейських партнерів в імпорті сільськогосподарської продукції. Протекціонізм щодо продовольчих товарів залишиться й для України й по завершенню 10-річного перехідного періоду тарифний індекс обмеження торгівлі становитиме 3,5%, проти 15,56% для ЄС.

Україна зараз знаходиться на шляху до інтеграції в Євросоюз, проте ми повинні об'єктивно розуміти, що даний процес може тривати багато років. Саме тому доцільним рішенням є використання та аналіз показників в межах зони вільної торгівлі, що була прийнята угодою про асоціацію [24]. Враховуючи те, що Україна почала знижувати ставки імпортного мита з 1 січня 2016 року, то перехідний період завершиться 1 січня 2026 року, тобто через 10 роки. Саме це зумовлює необхідність подальшого розгляду теми митно-тарифного регулювання між ЄС та Україною. Актуальність сфери дослідження буде й після повного вступу України в ЄС. Процес переходу від зони вільної торгівлі до митного союзу буде складний, проте Україна вже розпочала уніфікацію митного законодавства.

Митно-тарифне регулювання ЗЕД потребує постійного вдосконалення та на шляху до цього виникає ряд проблем. Тому доцільно перейти до розгляду цих проблем та знайти шляхи їх вирішення.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1 Проблеми митно-тарифного регулювання України та шляхи їх вирішення

Необхідність трансформації національної митної політики зумовлена посиленням процесів інтеграції України в економічний та політичний європейський простір. Роль митної справи займає дедалі більше місце в процесі розвитку економіки України, чим і зумовлено важливість дослідження проблем в процесі митно-тарифного регулювання.

Жодна країна не може правильно функціонувати без проведення регулювання ЗЕД. Митно-тарифне регулювання є невід'ємним механізмом у сфері державного регулювання ЗЕД [42]. З того моменту, коли Україна взяла курс на Європейський союз, політика митно-тарифного регулювання потребує особливої уваги та постійного вдосконалення для імплементації правил митного регулювання за умовами ЄС.

Війна та кризові явища, що виникають внаслідок неї, мають вагомий вплив на економіку України. Внаслідок цього виникає необхідність зберегти потужність зовнішньої торгівлі і забезпечити реалізацію інтересів як національних, так і іноземних товаровиробників.

Для того, щоб зовнішня торгівля зберегла потужність та реалізація інтересів національних товаровиробників здійснювалась на відповідному рівні,

необхідно з'ясувати, які проблеми виникають під час цього та які рішення необхідно застосувати для вирішення цих проблем.

Сучасний стан митно-тарифного регулювання в Україні залишається складним та створює ряд проблем. Як зазначалось у першому розділі, одна з головних ролей митного тарифу - фіскальна. Прагнення максимізувати надходження митних платежів до бюджету створює проблему в правильному функціонування митно-тарифного регулювання [46]. Адже першочергова роль митно-тарифного регулювання - захистити національних товаровиробників. При цьому всьому постає обов'язок виконувати умови взаємодії із Світовою організацією торгівлі та виконувати норми, що покладені в основі угоди про асоціацію України та ЄС [24]. Тому для вирішення цієї проблеми пропонуємо завжди зберігати баланс між усіма функціями митно-тарифного регулювання.

Водночас з вищезазначеною проблемою виникає наступна, що полягає у доцільності рівня захисту національних товаровиробників [46]. Якщо надмірно захищати вітчизняного товаровиробника від іноземної конкуренції, то у нього зникне стимул розвитку та вдосконалення, що призведе до ряду інших проблем. Необхідно обмежити надмірне регулювання виробництва державними органами через заходи митно-тарифного регулювання.

На стан митно-тарифного регулювання також впливають такі проблеми як [46]:

- велике число пільг ввізного мита, що застосовується до певних суб'єктів та галузей ЗЕД;
- не врахована специфіка поставки товару при встановлення комбінованих або ж специфічних ставок мита;
- недостатня пропускна здатність через затримки у процесі митного контролю;
- висока диференціація та деталізація при визначенні розмірів ставки мита на однорідні товари.

Дієві інструменти для створення ефективної системи митно-тарифного регулювання ЗЕД повинні базуватися на якісній та новій концепції, яка враховує інтереси як держави, так і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та відповідає їх фінансовим потребам [47].

На нашу думку, основними проблемами митно-тарифного регулювання в Україні є наступний ряд відображений на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 Проблеми здійснення митно-тарифного регулювання в Україні

Джерело: розроблено автором

Отже, пропонуємо розглянути кожну вищезазначену проблему детальніше та з'ясувати, що необхідно зробити для її вирішення (див. табл. В.1).

Недостатня прозорість митно-тарифного регулювання ускладнює розуміння та розрахунок митної вартості товарів, що перетинають кордон України. Ця проблема межує з проблемою корупції. Для вирішення цієї проблеми рекомендуємо забезпечити відповідний рівень доступу органам боротьби з корупцією до інформації про застосовні тарифи та проведені митні процедури;

також можна запровадити механізми моніторингу та аналізу митного регулювання. Корупція у митних органах призводить до порушень митних правил, незаконної затримки товарів та підвищення вартості логістичних послуг. Рекомендуємо запровадити механізми антикорупційного контролю, включаючи моніторинг фінансових операцій митників та залучити громадські організації до контролю за діяльністю митних органів. Також необхідним є проведення моніторингу діяльності митних посадовців.

Високі митні ставки є перешкодою для розвитку зовнішньоекономічної діяльності та збільшення обсягів зовнішньої торгівлі. Як зазначалось в попередньому розділі процес зниження митних ставок вже розпочався (див. табл. Б.3), проте до завершення 10-річного переходу дана проблема залишається актуальною. В деяких випадках високий рівень митного тарифу веде за собою проблему контрабанди. Для подолання цієї проблеми необхідно проводити аудит митного регулювання та знизити митні ставки для стимулювання експорту та збільшити імпорт необхідних товарів. Ми вважаємо, що також доцільно було б диференціювати ставки митного тарифу. Встановивши мінімальні ставки митного тарифу на сировину, комплектуючі та інші матеріали, можна було б досягти ефекту вигідних умов для виробництва готової продукції в Україні, тоді відбуватиметься розвиток виробництва на території України. Паралельно низьким ставкам на сировину для вітчизняних товаровиробників необхідно встановити максимальні ставки мита на імпорт готової продукції на митну територію України [49].

Повертаючись до питання контрабандної продукції, за даними дослідження Національної платформи малого та середнього бізнесу [47] найбільше в Україну контрабандою ввозиться електроніка, обладнання та побутова техніка. Контрабанда - це нелегально звільнені імпорتنі товари від всіх податків і зборів на митній території України. Імпортер, що отримує відшкодування ПДВ в середньому на рівні 20% під час вивезення продукції з-за

кордону та сплачуючи близько 5%, в якості трансакційних витрат на нелегальну доставку продукції в Україну, автоматично набуває надмірної конкурентної переваги над національним виробником [47]. Для зменшення рівня контрабанди необхідно ввести за неї кримінальну відповідальність, покращити рівень митного контролю на пунктах пропуску та встановити вищі штрафи за ввезення контрабандної продукції на митну територію України.

Непередбачуваність тривалості митних процедур призводить до затримок у доставці товарів та підвищують вартість логістичних послуг. Для вирішення цієї проблеми необхідно спростити митні процедури, включаючи зменшення кількості необхідних документів та дозволів. Також максимально автоматизувати процеси здійснення митного контролю, щоб уникнути людського фактору.

Низький рівень митного контролю та культури митного оформлення призводить до помилок, порушень митних правил та поширення контрабанди, а також до затримок у доставці товарів. Дану проблему можна вирішити шляхом збільшення кількості митників, покращення їх кваліфікації, підвищення професійної підготовки, використання сучасних технологій митного контролю. Підвищити кваліфікацію працівників митних органів, що працюють з митними процедурами, можна шляхом додаткового навчання з виконанням міжнародних стандартів і імплементацією зарубіжного досвіду.

Недостатня координація між митними органами та іншими органами влади призводить до порушень митних правил та зменшує ефективність митного контролю. В даному випадку рекомендуємо встановлення механізмів співпраці між митними органами та іншими органами влади, включаючи національну поліцію, податкову службу та службу безпеки України, з метою обміну інформацією та координації дій.

Недостатня регламентованість митних процедур для малого та середнього бізнесу ускладнює їх зовнішньоекономічну діяльність та перешкоджає їх конкурентоспроможності. Вирішенням цієї проблеми є розробка спеціальних

митних процедур для малого та середнього бізнесу, включаючи спрощення митного оформлення та зниження митних ставок.

Вирішення вищезазначених проблем митно-тарифного регулювання України можуть покращити ефективність митного контролю, зменшити витрати на логістичні послуги та сприяти розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни.

На сучасному етапі Україна знаходиться на шляху до вступу до Європейського союзу, що вимагає відповідності митного законодавства та практики ЄС. Таким чином митно-тарифне регулювання є одним із важливих аспектів гармонізації законодавства України з вимогами ЄС, зокрема в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Україна зобов'язалася дотримуватися спільної тарифної політики ЄС, що передбачає спільне застосування мит та зборів на ввезення товарів з-за кордону. Проте, в Україні існує ще одна проблема, пов'язана з митно-тарифним регулюванням в контексті євроінтеграції - це недостатня гармонізації законодавства України з правилами ЄС. Україна повинна дотримуватися норм та стандартів, встановлених Європейським Союзом. Проте варто зазначити, що Україна вже давно активно працює над гармонізацією свого митного законодавства з вимогами Європейського союзу, зокрема у контексті Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що включає Угоду про асоціацію [24] та Загальну систему преференцій з ЄС.

Гармонізація українського законодавства з правилами ЄС вимагає широкого обговорення та участі стейкхолдерів з різних галузей та врахування їхніх інтересів. Необхідно ретельно вивчити законодавство ЄС та впровадити його в українське законодавство з урахуванням особливостей національного ринку та промисловості. При цьому також необхідно розширювати міжнародне співробітництво. Україна повинна брати активну участь у міжнародних проектах та співпрацювати з іншими країнами, які є членами ЄС, з метою обміну досвідом та впровадження передових митних практик.

Проблематика організації митно-тарифного регулювання і в загальному всіх митних процедур навіть під час воєнного стану зокрема за умов вже реалізованих кроків не втрачає своєї актуальності [53]. Дослідивши проблеми митно-тарифного регулювання ЗЕД в Україні, що можуть бути перешкодою для вступу в ЄС, доцільно буде розглянути, які ж перспективи в Україні будуть в контексті євроінтеграції.

3.2 Перспективи розвитку митно-тарифного регулювання України згідно з вимогами Європейського Союзу.

Сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності України та перспективи її вступу до Європейського союзу невіддільно пов'язані з митно-тарифним регулюванням. Митний простір в Україні відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки країни та сприянні зовнішньої торгівлі. Тому дослідження впливу митно-тарифного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність України та виклики на шляху до вступу до Європейського союзу є актуальною та важливою темою для аналізу.

Україна тримає чіткий курс на вступ до Євросоюзу. Цей вибір свідомий і в першу чергу обраний українським народом та державою. На сьогоднішній день вже пройдено складний та тернистий шлях до Європейського союзу, виконано багато умов та здійснено ряд масштабних змін. Чому ж Україна так прагне до вступу в ЄС? Це питання доцільно розглянути на прикладі рис. 3.2. В першу чергу цей вибір зумовлюється повним визнанням України як окремої держави та укріпленням державної незалежності та суверенності. Також до ряду чинників входять політична стабільність, інтелектуальний прогрес. Проте основний

чинник, що є важливими в розрізі нашого дослідження, - це економічний розвиток.

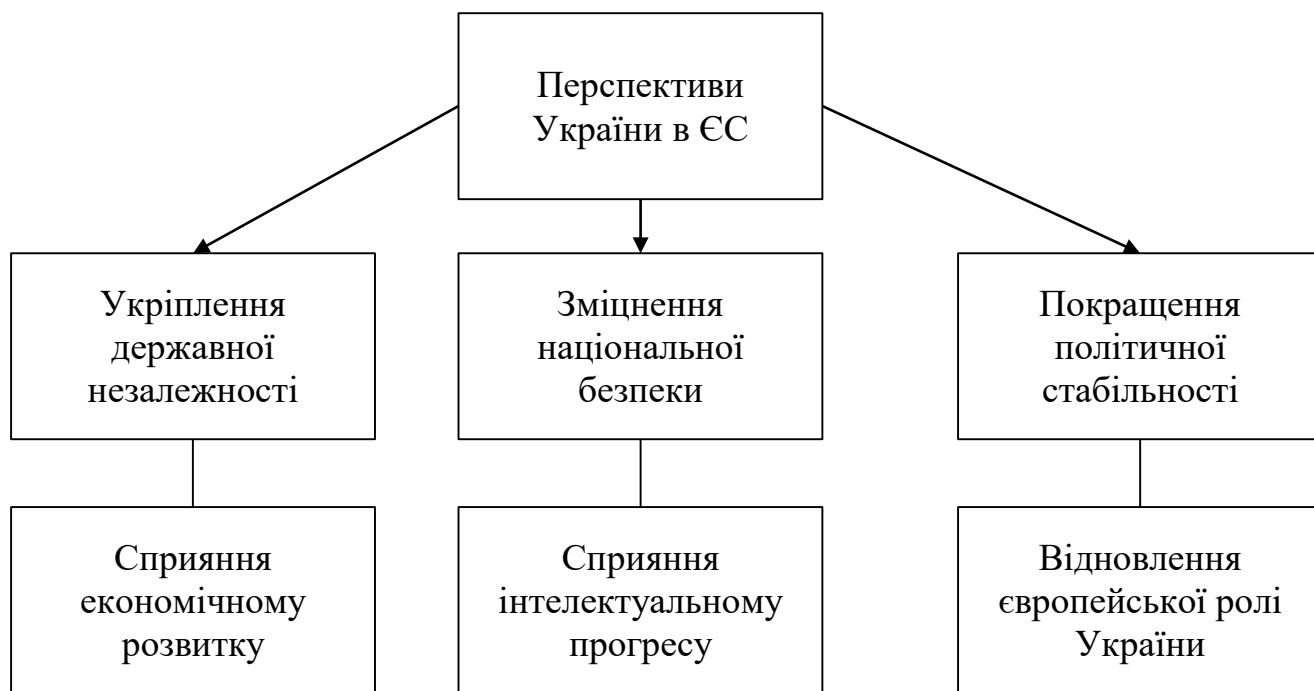

Рисунок 3.2 – Чинники, що зумовлюють вибір України до вступу в ЄС

Джерело: розроблено автором

Зовнішньоекономічна діяльність є фактором економічного розвитку країни, особливо в контексті її інтеграції до європейського економічного простору. Митно-тарифне регулювання змінює ключову роль у регулюванні зовнішньої торгівлі та має значний вплив на економічні відносини між країнами.

Зовнішньоекономічна діяльність є важливою складовою національної економіки. Підсумки дослідження показників ЗЕД (див. розділ 2) показують, що країни Євросоюзу є найбільшими торговими партнерами України. Тому ЗЕД саме з Європейським союзом має значний потенціал у розвитку економічних відносин [43]. Для розкриття змісту цього потенціалу пропонуємо розглянути SWOT-аналіз ЗЕД (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1 - SWOT-аналіз ЗЕД України та ЄС

Strengths / Сильні сторони	Weakness / Слабкі сторони
1. Україна - географічний центр Європи 2. Високий рівень конкурентоспроможності національних товаровиробників (за умови повного припинення військових дій на території України). 3. Високий рівень діджиталізація митної справи в Україні. 4. Наявність ресурсів, в тому числі паливних і рудних, що є основою розвитку торгівлі.	1. Нестабільність політичної ситуації в Україні, війна. 2. Високий рівень корупції. 3. Повільний розвиток правового регулювання. 4. Недостатньо розвинена внутрішня логістика країни.
Opportunities / Можливості	Threats / Загрози
1. Імплементация законодавства ЄС в українське. Збільшення обсягів торгівлі. 2. Створення швидкого обміну інформацією або єдиної бази. 3. Зменшення рівня контрабанди. 4. Підвищення прозорості митної політики. 5. Перевищення експорту над імпортом.	1. Глобальна економічна криза. 2. Тривалий процес інтеграції в ЄС. 3. Відтік висококваліфікованих кадрів. 4. Довготривалість війни в країні.

Джерело: розроблено автором на основі [42, 43,52]

В підсумку даного аналізу можна зазначити, що в першу чергу для стабільного розвитку митно-тарифного регулювання є необхідним повне закінчення війни на території всієї держави. Тільки після цього буде можливість провести детальний аналіз стану всіх показників митно-тарифного регулювання та виокремити основні напрями розвитку. На даний момент всі перспективи є лише теоретичним надбанням, тому неможливо визначати тривалість необхідного часу для імплементції вищезазначених чинників та загальний час інтеграції до Євросоюзу. У випадку успішного вступу до ЄС в Україні очікується збільшення обсягів зовнішньої торгівлі та експорту загалом. Також можливість швидкого та

якісного обміну інформацією допоможе створити прозору діяльність митних органів.

Митно-тарифне регулювання є важливою складовою зовнішньоекономічної політики країни, оскільки воно визначає режим торгівлі з іншими країнами. У зв'язку з інтеграцією України до Європейського Союзу, митно-тарифне регулювання має велике значення для забезпечення вільної торгівлі з країнами ЄС на одному рівні.

Україна здійснює митне регулювання згідно зі стандартами, що встановлені Світовою організацією торгівлі та узгоджені з ЄС. Однак, для наближення до ЄС та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника, необхідно внести зміни в митну політику та виправити проблеми, що стоять на шляху до вдосконалення митно-тарифного регулювання, про що було описано в попередньому підрозділі.

Перспективи розвитку митно-тарифного регулювання України згідно з вимогами Європейського Союзу полягають у наступних напрямках (див. рис. 3.3).

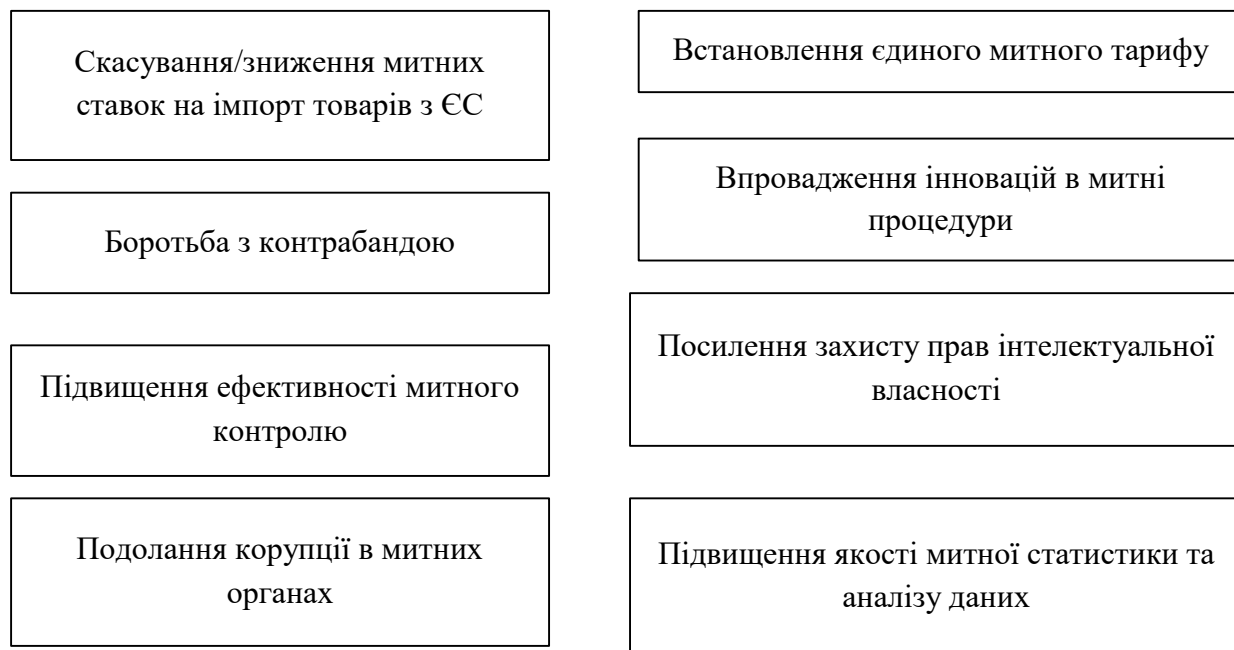

Рисунок 3.3 – Перспективи розвитку митно-тарифного регулювання України в умовах євроінтеграції

Джерело: розроблено автором

Скасування або зниження ставок митного тарифу на імпорту товарів з ЄС сприятиме зростанню імпорту з ЄС та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного виробника. Зменшення ставок ввізного мита або ж повне їх скасування, що відбувається взаємно між членами угоди, передбачено угодою про асоціацію між ЄС та Україною [24]. Встановлення єдиного митного тарифу дозволить підвищити прозорість митної політики та сприятиме вільній торгівлі. Одразу після набуття чинності угоди щодо зони вільної торгівлі ставки ввізного мита в Україні зменшилась. А після періоду 10-річного переходу, це термін за яким має відбутись фінальне зниження ставки або її повне скасування, ставка ввізного мита на несільськогосподарську продукцію як в Україні, так і в ЄС будуть скасовані досягнуть 0 (див. розділ 2). Проте і Україні, і Євросоюзу залишать певні ставки та продовольчі товари.

Підвищення ефективності митного контролю та зменшення адміністративних бар'єрів включає у себе застосування новітніх технологій для забезпечення митного контролю та автоматизації митних процедур. Розширення митної співпраці з країнами ЄС та іншими країнами світу, зокрема у сфері контролю за переміщенням товарів, дозволить боротись з контрабандою та фальсифікацією товарів, та сприятиме обміну інформацією між митними службами. Підвищення якості митної статистики та аналізу даних дозволить вчасно реагувати на зміни в зовнішньоекономічному середовищі та визначати стратегічні напрямки розвитку митної політики.

Посилення захисту прав інтелектуальної власності та боротьба з незаконними копіями товарів є важливою складовою вільної торгівлі. Вже сьогодні ми бачимо результат в сфері даного питання, адже 20 березня 2023 року Верховною Радою був прийнятий повністю євроінтеграційний законопроект [44], що посилює захист прав інтелектуальної власності. Товари інтелектуальної

власності тепер не будуть конфісковані та зняті з обороту в межах цивільних дій, на противагу цьому буде здійснена грошова виплата.

Розробка та впровадження інноваційних митних процедур та підтримка розвитку електронної митної системи дозволить спростити та прискорити митні процедури та знизити їх вартість. Митний кодекс Євросоюзу [51] та «Ініціатива електронної митниці» («Electronic customs initiative») містять чітко визначений перелік із 17 IT-систем та жорсткий графік їх впровадження, обов'язковий для кожної з країн-учасниць ЄС [45].

Впровадження Україною комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS або New Computerized Transit System) та приєднання до Конвенції про загальний транзит [50] 1 жовтня 2022 року дозволило отримати «митний безвіз». Дана система дозволяє швидко обмінюватись інформацією щодо всіх етапів митного оформлення товарів у режимі транзиту. Внаслідок цього скорочуються витрати часу і зменшується рівень корупційних ризиків.

Зі сторони державних перспектив внаслідок євроінтеграції України зменшаться адміністративні витрати на функціонування та підтримку митниці [52]. Це відбудеться внаслідок багатьох чинників, наприклад: спрощення митних процедур, автоматизація митного оформлення та контролю, припинення функціонування митно-пропускних пунктів, як між всіма країнами ЄС та інші.

В процесі покращення митної політики в Україні та вдосконалення механізму застосування інструментів митно-тарифного регулювання ЗЕД важливим є вивчення зарубіжного досвіду тих країн, що успішно пройшли шлях вступу до Європейського Союзу та світового досвіду загалом. В митній діяльності розвинутих країн мито в першу чергу акумулює роль регулятора, а не виконує фіскальну функцію, як є на даний момент в Україні. В цих країнах справляння імпортного мита спостерігається на рівні не більшому 0,3% ВВП [49], коли в Україні цей рівень перевищує 0,7% ВВП (див. розділ 2), що майже вдвічі більше. Факт переважання фіскальної функції над іншими погіршує рівень розвитку

останніх та реалізації в митній справі. Також це створює перепони в міжнародному співробітництві та міжнародній торгівлі.

При імпорті певних груп товарів до ЄС можна ввозити продукцію з відтермінуванням митних платежів до 10 днів, коли при імпорті цієї ж групи товарів в Україну всі митні платежів повинні були сплачені в якості передоплати [54]. У розрізі митно-тарифних механізмів Євросоюзу, в нашому випадку це прямий та непрямий імпорт, можна зазначити, що і держава, і імпортер отримують переваги при таких режимах. Адже при прямому імпорті у Євросоюзі мито та ПДВ можна сплачувати протягом 10 днів починаючи з дня розмитнення товару, а при непрямому імпорті у ЄС правила сплати мита залишаються таким ж як і в попередньому випадку, а ПДВ сплачується вже після реалізації товару.

Отже, в Україні при прямому імпорті держава може одразу отримати нараховані податки у вигляді митних платежів, проте імпортер не має можливості відстрочити платіж. В законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [11] зазначено, що в межах своєї території України може самостійно змінювати та формувати структуру митно-тарифного регулювання ЗЕД. Тому ми рекомендуємо розглянути можливість відстрочки митних платежів для імпортерів. Це допоможе підвищити рівень оборотних коштів бізнесів, що в свою чергу дозволить їм ефективніше розвиватись, особливо в умовах воєнного стану. Розвиток підприємств допоможе економічному зростанню країни та її відновленню після війни.

Досвід митно-тарифного регулювання країн Європейського Союзу може служити цінним джерелом для України у вдосконаленні даного виду регулювання і розвитку своєї митної політики. Для прикладу можна розглянути досвід таких країн як Польща, Франція та Нідерланди. Польща передбачає у своєму митному тарифі чотири види ставок [55], навідмінно від трьох видів в Україні. Так як Польща вже є країною ЄС, то митне законодавство там максимально наближене до європейського. В цій країні при збільшенні ступеню обробки товару в 2,8

зростає рівень тарифного захисту [55], на основі чого у п.п. 3.1 було запропоновано диференціювати тарифи відносно стану обробки товару. Основною функцією митної служби в Польщі є фіскальна функція [56], що робить систему цієї країни ще більш схожою на українську.

Нідерланди мають відкриту та ліберальну економіку з низькими митними тарифами. Вони стимулюють зовнішню торгівлю та відкритість ринку. Україна може взяти на увагу нідерландський підхід та зосередитися на зниженні митних бар'єрів та сприянні імпорту, що може позитивно вплинути на залучення іноземних інвестицій та стимулювати економічний розвиток. Франція також має значний досвід митно-тарифного регулювання. Вона активно використовує квоти на імпорт товарів, щоб контролювати обсяги зовнішньої торгівлі. Квоти дозволяють Франції зберегти баланс між захистом своїх внутрішніх ринків та забезпеченням доступу до зовнішніх ринків. Україна може розглядати можливість впровадження квот на певні товари, що допоможе регулювати обсяги імпорту та захищати власних виробників.

Корисним для України також буде розгляд досвіду країн, що не є в Європейському союзі, проте мають високий рівень розвитку митно-тарифного регулювання. Для прикладу система сприяння експорту у Китаї [55], що дозволяє надавати велику кількість пільг при експорті товарів, а при імпорті товарів накладає додаткові тарифи, якщо імпортер прискорює митне оформлення. В провідних країнах світу значно менше розгалужена товарна номенклатура, у п.п. 2.1 було зазначено, що в Україні на даний момент діє 10730 тарифна ставка, на противагу 6509 у Китаї, 8964 у Японії. Внаслідок цього може відбуватись зловживання зі сторони імпортерів для власної вигоди шляхом декларації товарів з кодом за яким діє менша тарифна ставка з метою мінімізації сплати податків. В Болівії діє всього дві тарифні ставки 10% та 17%, а в Чилі – 15% [5]. Схожий досвід практикується в Грузії, де діє лиш три ставки митного тарифу 0%, 5% та 12% [56]. Даний спосіб тарифікації митних ставок дає

можливість максимально мінімізувати використання способів зниження митної вартості та порушення законодавства. Звичайно, в Україні неможливо здійснити такий рівень уніфікації тарифних ставок, проте необхідно переглянути, які товарні групи можна об'єднати за ставками.

Вивчаючи досвід зарубіжних країн, особливо тих, що не входять до Європейського союзу, слід пам'ятати про особливості національного законодавства. Пріоритетність фіскальної функції митного тарифу в Україні зі сторони митних і також податкових органів гальмує імплементацію європейського законодавства. Адже мито та інші митні платежі в промислово розвинутих країнах перш за все виконують регулюючу функцію.

Розвиток митно-тарифного регулювання України згідно з вимогами Європейського Союзу має на меті забезпечити вільну торгівлю з країнами ЄС та іншими країнами світу, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника, а також забезпечення ефективного контролю за переміщенням товарів та боротьбу з контрабандою та фальсифікацією товарів.

ВИСНОВКИ

Митно-тарифне регулювання в Україні відноситься до важливих аспектів зовнішньоекономічної діяльності країни, яке сприяє забезпеченню конкурентних умов внутрішнього виробництва та захисту національного ринку від дешевого імпорту, а також сприяє збільшенню доходів державного бюджету.

Вітчизняні та зарубіжні науковці визначають поняття митно-тарифного регулювання по-різному. Хтось розглядає його через призму принципів, хтось - через функції. Проаналізувавши ряд різних наукових праць та законодавства України, можна сказати, що митно-тарифне регулювання це складова національної податкової системи та складова державного регулювання зовнішньої торгівлі товарами; це протекціоністський захід захисту національного ринку від ввезення іноземних товарів; це сукупність організаційних, економічних, адміністративних або ж тарифних, нетарифних і правових заходів; це економічні заходи цінового регулювання; це використання державою інструментів мита.

Основними формами митно-тарифного регулювання в Україні є тарифні, нетарифні бар'єри, митні процедури та торговельні угоди. Тарифні бар'єри використовуються для захисту вітчизняної промисловості та забезпечення доходів для уряду. Тарифні ставки в Україні змінюються в залежності від типу товару та країни походження. Митні процедури використовуються для забезпечення дотримання правил торгівлі та запобігання незаконній торгівлі. Україна запровадила низку митних процедур, таких як митна оцінка та перевірка, щоб запобігти незаконній торгівлі та забезпечити дотримання правил торгівлі.

Нормативно-правове регламентування митно-тарифного регулювання ЗЕД в Україні засноване на світових стандартах, визнаних міжнародних договорах, двосторонніх і багатосторонніх торгових угодах та державних нормативно-

правових актах таких як стандарти Світової організації торгівлі, Угода про зону вільної торгівлі з ЄС та країнами ЄАВТ, Митний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інші законодавчі акти. Ці угоди створюють правову основу для торгових відносин України з іншими країнами.

З того моменту, коли Україна взяла курс на Європейський союз, політика митно-тарифного регулювання потребує особливої уваги та постійного вдосконалення для імплементації правил митного регулювання за умовами ЄС. Проведене дослідження показує, що ЄС є найбільшим торговельним партнером України, який забезпечує значну частину експорту та імпорту. Товарообіг з країнами ЄС є основою зовнішньої торгівлі України, тому його розвиток важливий для стабільного економічного розвитку країни.

Оцінка показників зовнішньоекономічної діяльності України є важливою для визначення ефективності економічної політики країни та взаємодії з іншими країнами у сфері міжнародної торгівлі. Сучасні зовнішньоекономічні відносини України вимагають системного підходу до митно-тарифного регулювання, особливо на шляху до вступу до Європейського союзу. Вплив митно-тарифного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність України є невід'ємною складовою її економічного розвитку, тому аналіз сучасного стану та викликів цього регулювання на шляху до Європейського союзу має вагоме значення.

Війна здійснила значний вплив на надходження митних платежів до бюджету України. Тарифні пільги, скасування митних платежів на певні групи товарів та інші види пільг, що були описані в роботі, призвели до рекордно низького рівня надходжень митних платежів.

На сьогоднішній день, митно-тарифне регулювання в Україні відбувається в умовах впровадження зони вільної торгівлі з Європейським союзом, що передбачає зменшення митних бар'єрів та сприяння вільному руху товарів. Однак, декілька викликів виникають на шляху до повного впровадження цих змін.

По-перше, варіативність та непередбачуваність митного регулювання в Україні можуть бути перешкодою для зовнішньоекономічних операторів. Відсутність стабільних правил та процедур може призвести до затримок в митному оформленні та наданні послуг, а також до непрозорості та корупційних ризиків.

По-друге, гармонізація митного законодавства з вимогами Європейського союзу є складним завданням. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом, Україна зобов'язана привести своє митне законодавство у відповідність до норм ЄС, однак цей процес потребує додаткового часу.

Україна здійснює митне регулювання згідно зі стандартами, що встановлені Світовою організацією торгівлі та узгоджені з ЄС. Однак, для наближення до ЄС та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника, необхідно внести зміни в митну політику та виправити проблеми, що стоять на шляху до вдосконалення митно-тарифного регулювання. Виклик боротьби за незалежність та за своє життя на початку 2022 року допоміг Україні зблизитись з Європейським Союзом, як би сумно це не звучало. Нашій державі доведеться пройти ще немалий шлях до ЄС, проте Україна вже здійснила дуже багато кроків для цього. Важливість України в Євросоюзі – безумовна, як для одної, так і для іншої сторони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. 3-тє видання перероблене та доповнене: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 432 с.
2. Годяк А.І. Митне право України : навч. посібн. / [А. І. Годяк, О. М. Ілюшик, Я. П. Павлович-Сенета]. Львів : СПОЛОМ, 2017. 308 с.
3. Кормич Б. А., Коваль Н. О. Митне право : навчально-метод. посібн. Одеса : Фенікс, 2021. 132 с.
4. Мароха В. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження: Науково-практичний посібник / [Мароха В., Олійник Н., Омельченко О., Полонський О., Ропотан О.; за науковою редакцією А. В. Мазура]. К.: ТОВ «Ніка-Прінт», 2005. 832 с.
5. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.
6. Бережнюк І. Г. Митна енциклопедія: У двох томах. Т.1/: Редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. 472 с. (Митна справа в Україні. Т. 22).
7. Бережнюк І. Г. Митна енциклопедія: У двох томах. Т.2/: Редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. 536 с. (Митна справа в Україні. Т. 23).
8. Дяченко Т. О. Особливості митно-тарифного регулювання України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Випуск 125 (частина І). С.129-137.
9. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. Офіційний Вісник України. 2012. № 44-48, Ст. 552,

Редакція від 04.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 05.03.2023).

10. Податковий кодекс України від 02.12.2019 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. Офіційний Вісник України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, Ст.112, Редакція від 20.03.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 05.03.2023).

11. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. Офіц. вид. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 29. Ст. 377, Редакція від 04.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 07.03.2023).

12. Про митний тариф України: Закон України від 01.01.2023 р. № 2697-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text> (дата звернення: 07.03.2023).

13. Конституція України від 28.06.1996 Офіц. вид. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 30, ст. 141, Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.03.2023).

14. Державна митна служба України. Офіційний сайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/> (дата звернення: 07.03.2023).

15. Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14 червня 1983 року. Набрання чинності для України: 17 травня 2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466/2002#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

16. Про ставки вивізного (експортного) мита на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням: Закон України від 13.12.2006 р. Редакція від 13.02.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/441-16#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

17. Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур: Закон України від 10.09.1999 р № 1033-XIV. Редакція від 22.12.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-14#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

18. Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину: Закон України від 07.05.1996 № 180/96-ВР. Редакція від 22.01.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

19. Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17.07.1997 № 468/97-ВР. Редакція від 20.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

20. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні: Закон України від 22.12.1998 р. № 332-XIV Редакція від 13.02.202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

21. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22.12.1998 № 330-XIV Редакція від 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

22. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22.12.1998 № 331-XIV Редакція від 16.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14> (дата звернення: 15.03.2023).

23. Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ від 07.12.2011 № 998_456-ВР Офіц. вид. Відомості Верховної Ради України. 2012, № 27, ст.284. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_456 (дата звернення: 15.03.2023).

24. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.04.2014 року. ЗУ № 1678-VII. Редакція від 25.10.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 15.03.2023).

25. Регламент (ЄС) 2022/870 Європейського парламенту та ради про тимчасові заходи лібералізації торгівлі, що доповнюють торговельні пільги, що застосовуються до української продукції відповідно до Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого боку від 30.05.2022 року №2022/870. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/870/oj> (дата звернення: 17.03.2023).

26. Єдиний митний тариф ЄС - Регламент Ради (ЄЕС) № 2658/87 від 23 липня 1987 року про тарифну та статистичну номенклатуру та Спільний митний тариф. Редакція від: 01.01.2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A31987R2658> (дата звернення: 17.03.2023).

27. Андрійчук, В. Г., Іванов.Є. І. І Вплив угоди про асоціацію між Україною та ЄС на митно-тарифне регулювання і зовнішньоторговельний режим сторін. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. №3. С. 4-15.

28. Business Intelligence - Показники зовнішньої торгівлі України. Державна митна служба України. URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/> (дата звернення: 04.04.2023).

29. Статистика та реєстри. Статистичний експорт та імпорт товарів. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/en/statistika-ta-reiestri#statistika> (дата звернення: 04.04.2023).

30. Державний веб-портал бюджету для громадян. Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2023).

31. Казначейська служба України. Звіти про виконання державного бюджету України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2023).

32. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-%D0%86%D0%A5#Text> (дата звернення: 05.04.2023).

33. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 05.04.2023).

34. Аналітичний портал Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/> (дата звернення: 05.04.2023).

35. Інформаційний портал про фінанси та інвестиції Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 05.04.2023).

36. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/state-budget> (дата звернення: 05.04.2023).

37. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 07.04.2023).

38. Щодо припинення дії міжнародного договору. Лист Міністерства закордонних справ України від 13.10.2022 № 72/11-612/1-81401. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8140321-22#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

39. Верховна Рада України. Офіційний сайт. URL: <https://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2023).

40. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації Постанова Кабінету Міністрів України № 426 від 09.04.2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2023).

41. Представництво України при Європейському Союзі. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/centr-pidtrimki-eksporteriv/torgovelni-rezhimi/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 11.04.2023).

42. Сторожук О.В., Свириденко Г.М. Митно-тарифне регулювання як фактор забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави в умовах євроінтеграції. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2017. Випуск 17. С.94-98.

43. Рахман М. С., Євтушенко В.А., Рудас Д.С. Зовнішньоекономічна діяльність України з країнами ЄС. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини* Випуск 47 2020. С.39-44.

44. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: Закон України від 20.03.2023 р. № 2974-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-20#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

45. Мацедонська Н.В., Коваленко В.В., Штефан Л.Б. Модернізація митної діяльності з використанням інформаційних технологій. *Економіка і суспільство*. 2021. Випуск 27. С.39-44.

46. Нєтєда О.В. Проблеми та перспективи митно-тарифного регулювання експортно-імпортних операцій в Україні. 2019. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/>

47. Гуцул І. Митна політика та її вплив на зовнішньоекономічну діяльність. *Світ фінансів*. 2016. Випуск 2. С. 67–74.

48. Умут Інджеогду Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі / непрямі втрати бюджету та економіки. *Національна платформа малого та середнього бізнесу*. 2019. URL: <https://platforma-msb.org>

49. Балицька Я.І., Фасолько Т.М. Проблеми митно-тарифного регулювання України та шляхи їх вирішення в умовах Європейської інтеграції. *Часопис Хмельницького національного університету управління та права*. 2019. URL: <https://conf.ztu.edu.ua>

50. Конвенція про процедуру спільного транзиту від 01.10.2022 р. Документ № 994_001-87. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text (дата звернення: 04.05.2023).

51. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу Редакція від 25.07.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text (дата звернення: 04.05.2023.)

52. Болгов В. Є. Етапи євроінтеграції України та її наслідки. *Електронне наукове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2017. №3. С. 23-30.

53. Хома О.А, Єрешко К.А. Митно-тарифне регулювання в Україні у післявоєнний період. *Інноваційні фінансова інструменти повоєнного відновлення економіки України*. 2023.

54. Литвинова Є.В. Досвід митно-тарифного механізму ЄС в умовах сталого розвитку *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2021. №2 (88). С. 14-17.

55. Новікова К.І. Світовий досвід митно-тарифного регулювання та можливості його застосування в Україні *Академія митної служби України* URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=13564>

56. Гуцул І.А. Митна політика зарубіжних країн: навч. посібн. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 298 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 - Визначення основних термінів

Поняття	Визначення	Джерело, автор
1	2	3
Зовнішньоекономічна діяльність	це господарювання суб'єктів України та іноземних суб'єктів, яке ґрунтується на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.	[1] Гребельник О.П.
Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності	галузі, підгалузі, об'єднання, підприємства, виробничі кооперативи і організації, що систематично виробляють і реалізують експортні ресурси всіх видів, споживають імпорتنі товари (послуги) і здійснюють усі види зовнішньоекономічної діяльності.	[1] Гребельник О.П.
Зовнішньоекономічна діяльність	діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених законами України, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.	[11] Закон України Про зовнішньоекономічну діяльність
Зовнішньоекономічна діяльність	процес взаємодії суб'єктів підприємницької діяльності різних країн світу, що будується на принципах реалізації економічних інтересів сторін, досягненні взаємної економічної вигоди, дотримання положень міжнародного права.	[6] Бережнюк І. Г.
Митне регулювання	регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України.	[11] Закон України Про зовнішньоекономічну діяльність
Митне регулювання	вплив державних митних органів на суб'єктів митної діяльності для того, щоб підпорядкувати їхню діяльність згідно своїх економічних інтересів.	[5] Бережнюк І. Г.

Продовження таблиці А.1

1	2	3
Митне регулювання	складова державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.	[7] Бережнюк І. Г.
Митно-тарифне регулювання	встановлення митних платежів, які сплачують фізичні та юридичні особи, перетинаючи митний кордон України.	[2] Годяк А.І.
Митно-тарифне регулювання	вид державної зовнішньоекономічної діяльності, метою якої є вплив на зовнішньоторговий обіг з використанням цінових факторів впливу на нього.	[4] Мароха В.
Митно-тарифне регулювання	використання державою (або скоординовано групою держав) інструментів мита як важелів впливу на діяльність суб'єктів зовнішньоекономічних відносин.	[7] Бережнюк І. Г.
Митний тариф у вузькому розумінні	систематизований перелік розмірів мита, що справляється при проходженні товарів через митний кордон країни, яка прийняла даних тариф, або групи країни, що об'єднали свої державні митні території в єдину митну територію - митний союз на підставі укладання між ними міжнародного договору.	[1,4] Гребельник О.П., Мароха В.
Митний тариф у широкому розумінні	особливий інструмент торговельної політики і державного регулювання внутрішнього ринку країни у його взаємодії зі світовим ринком, тобто це не конкретна ставка щодо визначеної групи товарів, а засіб регулювання зовнішньої торгівлі, який за термінологією визначається як «тарифне» регулювання.	[1,4] Гребельник О.П., Мароха В.
Митний тариф	деталізований перелік товарів, що оподатковуються імпортом, експортом і транзитним митом з наведенням способу нарахування, ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок і знижок та переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності.	[1] Гребельник О.П.
Митний тариф	конкретна ставка мита, яка застосовується при ввезенні певного товару на митну територію країни чи вивезенні його за її межі.	[1] Гребельник О.П.
Митний тариф	систематизований згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності перелік ставок загальнодержавного податку – ввізного мита, яке справляється з товарів, що ввозяться на митну територію України.	[2,3] Годяк А.І., Кормич Б. А., Коваль Н. О.

Продовження таблиці А.1

1	2	3
Мито	вид державного непрямого податку, який справляється з імпорту, експорту і транзиту товарів, торговельно-промислового прибутку, майна, цінностей і предметів, що перетинають кордон у визначених державою пунктах під контролем митниць.	[7] Бережнюк І. Г.
Мито	це загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України та Митним кодексом України, який нараховується та сплачується відповідно до Митного кодексу України, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.	[3] Кормич Б. А., Коваль Н. О.
Митна вартість	вартість товарів, що використовується для митних цілей, яка базується на ціні, що фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари. Заявлення митної вартості товарів здійснюється декларантом або уповноваженою ним особою під час декларування товарів	[3,7] Кормич Б. А., Коваль Н. О. Бережнюк І. Г.
Митна вартість	ціна, яка фактично сплачена або підлягає сплаті за товар на момент перетину митного кордону України, тобто, коли виконано всі необхідні формальності щодо ввезення товару в Україну чи вивезення його з України.	[1] Гребельник О.П.
Країна походження товару	країна, у якій товар було цілком вироблено чи піддано достатній обробці (переробці) відповідно до критеріїв, встановлених МКУ.	[6] Бережнюк І. Г. [9] МКУ

Джерело: розроблено автором на основі [1-7,11]

Рисунок А.1 - Види мита [1]

Таблиця А.2 - Класифікація митного тарифу за метою і функціональністю його застосування

Вид мита	Преференційне	Фіскальне	Протекціоністське
Ставки мита	Мінімальні	Середні	Високі
Мета застосування	Стимулювання відносин ЗЕД з іншими країнами	Забезпечення дохідної частини бюджету стабільними надходженнями	Захист національного товаровиробника від іноземної конкуренції
Наслідки застосування	Збільшення імпорту іноземних товарів	Можливе скорочення імпорту іноземних товарів	Зупинення ввезення іноземних товарів

Джерело: розроблено автором на основі [1]

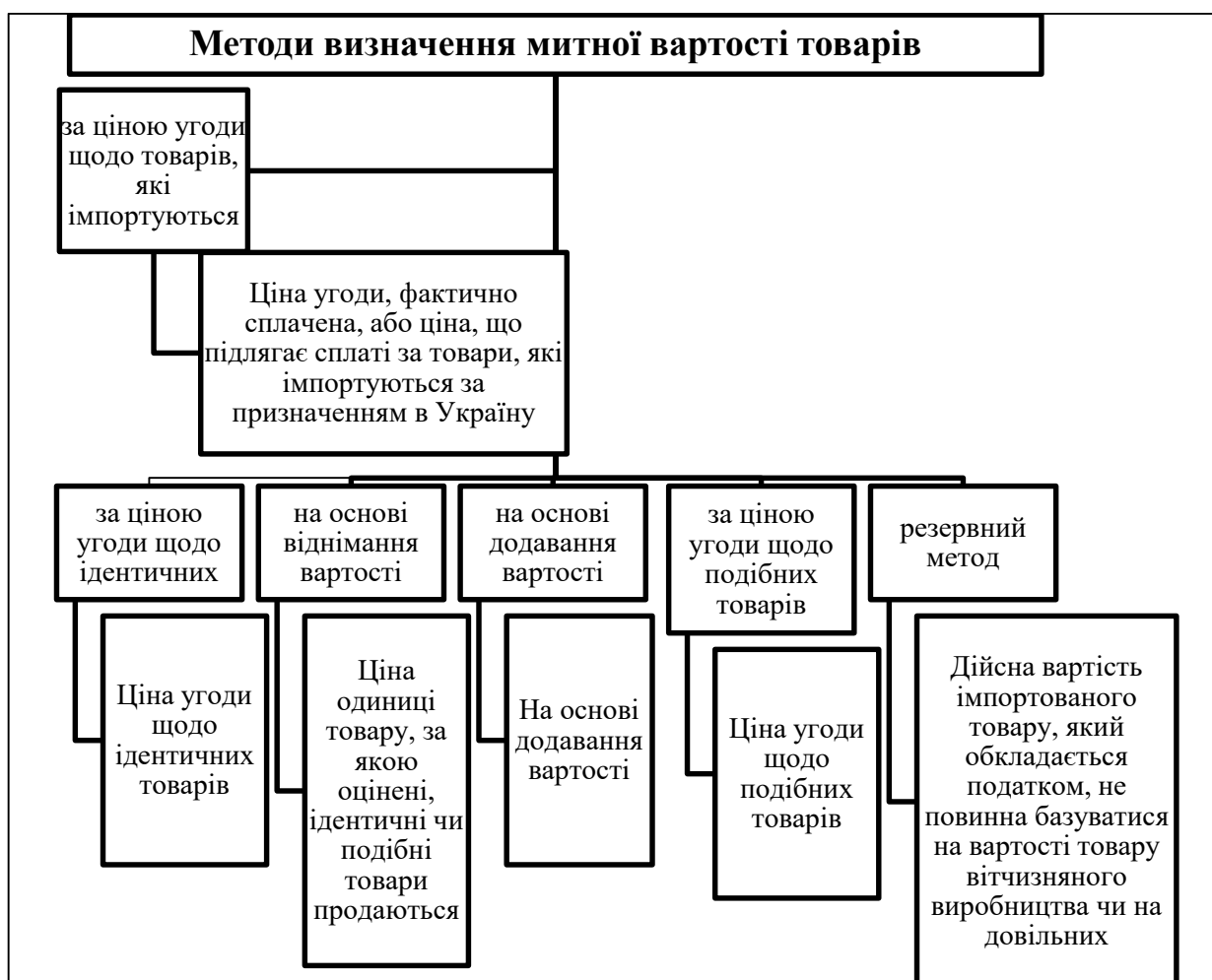

Рисунок А. 2 - Методи визначення митної вартості товарів

Джерело: розроблено автором на основі [1,3,4]

Таблиця А.3 - Рівні здійснення митно-тарифного регулювання експортно-імпортних операцій в Україні

№	Рівень	Пояснення
1	2	3
1	Мікрорівень	рівень суб'єктів господарювання як юридичних, так і фізичних осіб: підприємства, фірми, організації, які експортують чи імпортують товари, предмети, послуги.
2	Мезорівень	рівень різного виду національних галузевих і регіональних об'єднань. Міністерства і відомства, які здійснюють регулювання зовнішньоекономічних відносин, а також міністерства та відомства, які відіграють активну роль, особливо, що стосується питань тарифного регулювання експорту чи імпорту. Також ДМСУ, митниці та митні пости, ДПСУ.

Продовження таблиці А.3

1	2	3
3	Макрорівень	рівень держави, основними суб'єктами даного рівня є, безумовно, уряд країни та парламент.
4	Метарівень	становлення митно-тарифних пріоритетів у процесі міжнародної регіональної інтеграції. Це стосується співпраці митних органів на стадії створення і розвитку митних союзів, зокрема Європейський Союз.
5	Мегарівень	рівень міжнародних об'єднань, організацій. Це насамперед Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародна торгова палата, Міжнародний валютний фонд, Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Всесвітня митна організація.

Джерело: розроблено автором на основі [1,5]

Таблиця А.4 - Нормативно-правові акти, що регулюють митно-тарифне регулювання ЗЕД

№	Назва	Коротка характеристика
1	2	3
1	Митний кодекс України	Весь тягар регулювання відносин у митній справі лежить на Митному Кодексі України. За цим нормативно-правовим документом регулюються правові, економічні та організаційні засади діяльності митних органів в Україні. Тут зазначені основні поняття, закріплені положення щодо митної вартості, питання щодо країни походження товару та інші.
2	Податковий кодекс України	Всі митні платежів регламентуються Податковим кодексом України. Акцизний податок та ПДВ закріплені Розділом VI та Розділом V ПКУ відповідно.
3	ЗУ Про зовнішньоекономічну діяльність	Цей закон є одним із головних документів, що регулює митно-тарифну діяльність ЗЕД в Україні Він визначає порядок ведення зовнішньоекономічної діяльності та надає права та обов'язки учасникам зовнішньоекономічних відносин. Крім того, цей закон містить положення про порядок регулювання торгівлі товарами та послугами за допомогою митних тарифів. ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» закріплює за собою визначення, що безпосередньо стосуються нашого дослідження.

Продовження таблиці А.4

1	2	3
4	Закон України Про митний тариф	Цим Законом встановлюється Митний тариф України. Він містить перелік ставок загальнодержавного податку - ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів.
6	Конституція України	Вона є основою національного нормативно-правового забезпечення. Має найбільшу юридичну силу, закони та усі нормативно-правові акти приймаються на основі Основного Закону України і повинні йому відповідати. Згідно зі статтею 92 Конституції України «виключно законами України визначаються: засади зовнішньоекономічної діяльності та митної справи». Конституція України встановлює низку норм, що стосуються спрямування діяльності державних органів та держави в цілому, визначає міжнародні договори, як частину національного законодавства; забезпечує регулювання економічної безпеки та спрямовує зовнішньоекономічну діяльність на захист національних інтересів.
7	Закон України Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції	Цей Закон встановлює порядок тарифного регулювання імпорту сільськогосподарської сировини та продуктів її переробки для створення рівних умов конкуренції між продукцією вітчизняного виробництва та продукцією нерезидентів. Ним закріплюється сезонне мито.
8	ЗУ Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні Про захист національного товаровиробника від демпінгового/ субсидованого імпорту	Ці закони регулюють спеціальне мито, антидемпінгове мито та компенсаційне мито, що встановлені з метою захисту економічних інтересів України та протекціонізму національних товаровиробників.

Продовження таблиці А.4

1	2	3
9	Регламент Ради ЄС Єдиний митний тариф	Єдиний митний тариф ЄС діє на підставі Регламенту Ради. Регламентом встановлено восьмизначну комбіновану номенклатуру (КН) товарів для цілей єдиного митного тарифу Співтовариства і дотримання зовнішньоторговельних вимог ЄС. Вона ґрунтується на гармонізованій номенклатурі, до якої додаються субпозиції комбінованої номенклатури. Додаток І до Регламенту закріплює звичайні ставки мита, автономні ставки й додаткові статистичні дані
10	Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів	Україна приєдналась з метою забезпечення належного рівня участі в міжнародних торговельно-економічних відносинах та наближення нормативно-правової бази України до системи загальновизнаних норм міжнародного права.
11	Угода про асоціацію між Україною та ЄС	Цим документом створюється асоціація між Україною, з однієї сторони, та Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. Цілями асоціації є: сприяти поступовому зближенню Сторін, забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес; сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах, запровадити умови для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод, запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес.

Джерело: розроблено автором на основі [9-13,15-26]

Додаток Б

Таблиця Б.1 - Формули, що застосовувались при розрахунках показників

Показник	Формула	Умовні позначення
Питома вага	$=(y / \sum y) * 100\%$	y - одиниця в сукупності досліджуваних показників
Темп приросту	$=(y_n / y_{n-1}) * 100\% - 100\%$	y _n - поточне значення показника y _{n-1} - попереднє значення показника
Товарообіг	= експорт + імпорт	
Сальдо	= експорт - імпорт	
Тарифний індекс обмеження торгівлі (TTRI)	$= \frac{\sum m_{et}}{\sum m_e} * 100\%$	m - обсяг імпорту товару; e - еластичність попиту товару; t - виражена десятковим дробом тарифна ставка, встановлена на імпорт товару
Фіскальна значимість мита, % до ВВП	= обсяг мита/ВВП * 100%	Обсяг мита – величина у млрд. грн. ВВП – величина у млрд. грн
Приріст	$=(y_n / y_{n-1}) * 100\%$	y _n – значення показника в поточному році y _{n-1} – значення показника в попередньому році
Коефіцієнт еластичності	= приріст показника / приріст бази оподаткування	База оподаткування - ВВП

Таблиця Б.2 - Стан зовнішньої торгівлі товарами за 2021-2022 рр. [29]

Код та найменування	2021				2022				Зміни до попереднього періоду		
	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Експорт	Імпорт
1-24 Продовольчі товари та с/г продукція	35 450	27 710	7 741	19 969	29 365	23 410	5 955	17 455	-17%	-16%	-23%
25-26 Мінеральні продукти	8 268	7 630	638	6 992	3 596	3 284	312	2 972	-57%	-57%	-51%
27 Паливно-енергетичні товари	15 722	784	14 938	-14 154	18 105	1 042	17 063	-16 022	15%	33%	14%
28-40 Продукція хімічної промисловості, каучук	18 474	3 921	14 553	-10 632	11 319	1 759	9 560	-7 801	-39%	-55%	-34%
41-43 Шкірсировина, хутро, та вироби з них	466	166	300	-135	345	105	241	-136	-26%	-37%	-20%
44-49 Деревина та целюлозно- паперові вироби	4 094	2 541	1 553	988	3 123	2 166	958	1 208	-24%	-15%	-38%
50-67 Текстиль, текстильні вироби, взуття	4 288	1 055	3 233	-2 178	3 904	847	3 057	-2 210	-9%	-20%	-5%
68-70 Вироби із каміння, скла, кераміка	1 511	568	943	-375	961	301	660	-359	-36%	-47%	-30%
72-83 Метали та вироби	20 361	15 992	4 369	11 624	8 599	6 006	2 594	3 412	-58%	-62%	-41%
84-90 Машини, устаткування та транспорт	29 372	6 118	23 254	-17 136	20 193	4 217	15 976	-11 759	-31%	-31%	-31%
Інші товари	3 370	1 603	1 768	-165	4 165	1 038	3 128	-2 090	24%	-35%	77%
Всього	141 377	68 088	73 289	-5 201	103 676	44 173	59 503	-15 331	-27%	-35%	-19%

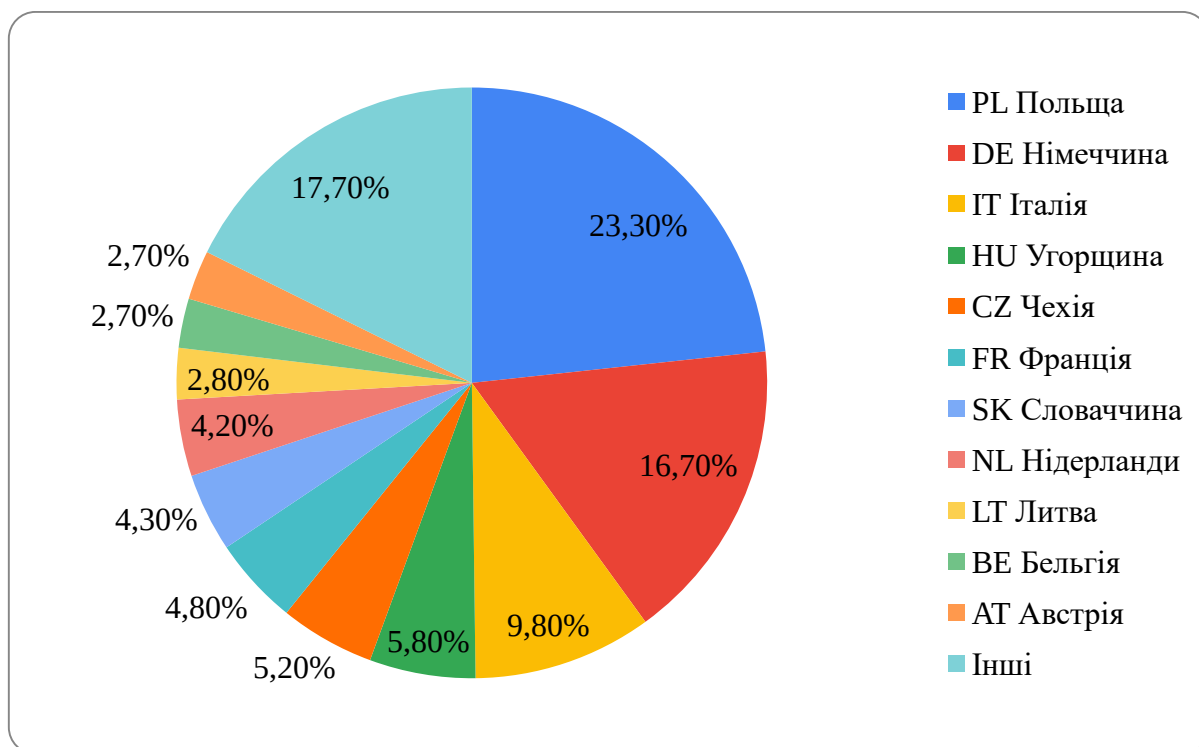

Рис. Б.1 - Імпорт товарів з ЄС в розрізі країни-походження товару, %

Джерело: розроблено автором на основі [28]

Таблиця Б.3 - Динаміка лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС відповідно до положень зони вільної торгівлі

Товарні групи	Середньоарифметичні ставки імпортного мита, %					
	Україна			ЄС		
	Базові ставки	3 моменту набуття чинності угоди	По закінченні 10-річного перехідного періоду	Базові ставки	3 моменту набуття чинності угоди	По закінченні 10-річного перехідного періоду
Сільськогосподарські товари (групи HS 01-24)	9,24	6,77	1,38	19,80	0,60	0,24
Непродовольчі товари (групи HS 25-97)	3,67	1,12	0,00	3,90	0,50	0,00
За всією номенклатурою	4,95	2,42	0,32	7,60	0,50	0,05

Джерело: розроблено автором на основі [24,25,27]

Таблиця Б.4 - Динаміка зміни тарифних індексів обмеження торгівлі України та ЄС відповідно до положень зони вільної торгівлі

Товарні групи	Тарифні індекси обмеження торгівлі, %					
	Україна			ЄС		
	Базові ставки	3 моменту набуття чинності угоди	По закінченні 10-річного перехідного періоду	Базові ставки	3 моменту набуття чинності угоди	По закінченні 10-річного перехідного періоду
Сільськогосподарські товари (групи HS 01-24)	7,03	6,19	3,50	19,44	15,64	15,56
Непродовольчі товари (групи HS 25-97)	3,56	1,86	0,00	0,71	0,20	0,00
За всією номенклатурою	4,01	2,42	0,46	4,71	3,65	3,48

Джерело: розроблено автором на основі [24,25,27]

Додаток В

Таблиця В.1 - Проблеми здійснення митно-тарифного регулювання та шляхи їх вирішення

Проблеми	Вирішення проблем
Недостатня прозорість митно-тарифного регулювання.	Забезпечити відповідний рівень доступу органам боротьби з корупцією до інформації про застосовні тарифи та проведені митні процедури. Запровадити механізми моніторингу та аналізу митного регулювання.
Непередбачуваність тривалості митних процедур.	Спростити митні процедури, включаючи зменшення кількості необхідних документів та дозволів. Максимально автоматизувати процеси здійснення митного контролю, щоб уникнути людського фактору.
Низький рівень митного контролю та культури митного оформлення.	Збільшення кількості митників, покращення їх кваліфікації, підвищення професійної підготовки, використання сучасних технологій митного контролю. Підвищити кваліфікацію працівників митних органів, що працюють з митними процедурами, можна шляхом додаткового навчання з виконанням міжнародних стандартів і імплементацією зарубіжного досвіду.
Корупція.	Запровадити механізми антикорупційного контролю, включаючи моніторинг фінансових операцій митників та залучити громадські організації до контролю за діяльністю митних органів. Проведення моніторингу діяльності митних посадовців.
Високі митні ставки.	Диференціювати ставки митного тарифу. Встановити мінімальні ставки митного тарифу на сировину, а максимальні - на імпорт готової продукції на митну територію України.
Недостатня регламентованість митних процедур для малого та середнього бізнесу.	Розробка спеціальних митних процедур для малого та середнього бізнесу, включаючи спрощення митного оформлення та зниження митних ставок.
Недостатня координація з іншими органами влади.	Встановлення механізмів співпраці між митними органами та іншими органами влади, включаючи національну поліцію, податкову службу та службу безпеки України, з метою обміну інформацією та координації дій.
Недостатня гармонізації законодавства України з правилами ЄС	Ретельно вивчити законодавство ЄС та впровадити його в українське законодавство з урахуванням особливостей національного ринку та промисловості.

Джерело: розроблено автором на основі [42,46,49,53]